

SEGUINT EL RASTRE DE GUERAU DE JORBA I EL SEU LLINATGE

Per què ens interessem per un personatge del passat? Per quin motiu li seguim el rastre, mirem més i més documents, fem preguntes als pergamins, als cartularis, als registres, sobre un home del qual ens separen uns quants centenars d'anys, i tractem de sorprendre'l, ara com a testimoni mut, ara en un acte d'alguna significació, ara finalment fent un gest important?

Diria que ens interessem per un personatge poc o gens estudiat perquè el creiem, amb raó o sense, portador d'un disseny amagat i significatiu, un contingut ocult però que podrem fer tornar intel·ligible, i que ens atreu justament perquè és amagat i ens sembla que reeixirem a fer-lo sortir a la llum i, així, amb la recerca, ens serà possible de situar aquella figura en el context complet que li donà significació. Cerquem el nostre personatge en els documents perquè esperem que, finalment, gràcies als trets que hi retrobarem del seu caràcter, les seves accions, relacions i fortuna, podrem veure'l dins una totalitat racional.

Si tot i no ser un creador literari, l'historiador, com ha recordat Marrou, no és tan lluny de Shakespeare i de Balzac com hom podria pensar, a causa de la intel·ligibilitat que cerca de donar als homes del passat, jo afegiria que és sobretot molt a la vora de Proust i del seu afany de recobrar pacientment, de la manera més completa i coherent possible, no sols els homes vivents, sinó

també la matèria, el volum, la densitat i l'atmosfera del temps passat, fent-lo comprensible.

Ho sapiguem o no, el que cerquem en fer història és comprendre i, amb aquest fi, de primer, ordenar racionalment. Després de tot això, evocar. Comprendre i fer comprendre i, en definitiva, comprendre i fer comprendre l'home immers en el teixit de relacions que el fan entenedor, això és el que fa l'historiador. Una corba de preus o de salaris, una estadística de valors monetaris, un mapa de castells, una genealogia, una estructura institucional, ens interessen i ens apassionen només en la mesura que hi descobrim una xarxa de relacions formant un organisme finalment racional.

És això el que fa saborosa la nostra recerca i la lectura dels resultats de les recerques dels altres. És així com l'obra de l'historiador, per modesta que sigui, podrà ser una adquisició per sempre, si m'és permès de citar sense irreverència, en anar a exposar els resultats d'una recerca d'escala tan mínima com la meua, l'expressió de l'atenès insigne que cregué més que ningú en la intel·ligibilitat de la història i reeixí com cap altre a fer-la patent.

No pas fer una obra per sempre, sinó simplement tractar d'encalçar i fer un poc intel·ligible la figura de Guerau de Jorba és el que vaig a intentar de fer aquí. No es tracta d'un personatge de primera fila. És un d'aquells actors secundaris als quals sovint m'he dedicat. Baixaré, doncs, ara, molt a peu pla. I començaré agafant el fil de la narració per un cap ben modest, posterior a la mort del meu personatge.

I

*La néta de Guerau de Jorba*¹

Berenguer de Tàrrega, el prevere de Santa Maria de Mont-

1. Les principals sigles i abreviatures emprades en aquest treball són:

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó.

AHN = Archivo Histórico Nacional.

AMS = Arxiu del Museu Diocesà de Solsona, fons de pergamins de Santa Maria. No tenen signatura, però són ordenats cronològicament.

c. = carpeta .

Caruana, *Itinerario* = J. Caruana, *Itinerario de Alfonso II de Aragón*, «Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón», Consejo Superior de In-

blanc que fou, des del 1194, el primer notari reial de la vila,² donà, el 1197, al monestir de Poblet un molí que posseïa a la Riba. En la donació, on s'assenyalen acuradament les afrontacions, es fa excepció del dret de l'arquebisbe (el delme), el de la reina i el de Guillem de Cardona.³ Poblet degué voler liquidar els drets de tercers tant com va poder i, el 1207, obtingué del vescomte de Cardona els que hi tenia (el domini i el cens), que aquest cedí al monestir en compensació i pagament de la deixa de 300 sous que Gueralda, diu, havia fet als monjos.⁴

Que el 1197 s'esmenti la reina i no el rei, té una doble explicació: Alfons el Cast havia mort l'any anterior i ell havia donat, en maridar-se el 1174, a Sança, Montblanc (que potser incloïa la Riba) en esponsalici.⁵ Quant a aquesta Gueralda el marit de la qual tenia drets sobre un molí de la Riba, era la difunta

vestigaciones Científicas. Escuela de Estudios Medievales, VII, Zaragoza, 1962, p. 73-298.

Codoin ACA, IV = *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, ed. Próspero de Bofarull y Mascaró, IV, Barcelona, 1849. Citarem la pàgina.

CP = *Cartulari de Poblet. Edició del manuscrit de Tarragona*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1938. Citarem el número del document.

CSCV = *Cartulario de «Sant Cugat» del Vallés*, ed. José Rius Serra, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona 1945-1957. 3 vols. Citarem exclusivament el número del document.

Font, *Cartas, I* = José Me Font Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, I, Madrid-Barcelona, 1969. Quan la referència a aquesta obra vagi seguida només d'un número, sense indicació de pàgina (p.) és el d'un document.

LB = *El «Llibre Blanch» de Santes Creus. Cartulario del siglo XII*, ed. Federico Udina Martorell, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona 1947. Citarem el número del document.

LFM = *Liber Feudorum Maior*, ed. F. Miquel Rosell, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, I, 1945. Citarem el número del document.

2. F. de Bofarull y Sans, *Documentos para escribir una monografía de la villa de Montblanch*, «Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», VI, Barcelona, 1898, p. 451-452, doc. 20.

3. CP, 251. Vegeu A. Altisent, *Notícies socials i econòmiques de Montblanc, la Guàrdia dels Prats i la Riba, pels voltants del 1200, en els documents de Poblet*, «VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos a Montblanc. 1966», Ed. Montblanc, Barcelona-Granollers, 1967, p. 62.

4. CP, 342. Vegeu Altisent, *Notícies*, p. 62 i n. 82.

5. A. Palau Dolcet, *Conca de Barberà, I, Guia de Montblanch*, Barcelona, 1931, p. 19.

muller dels vescomte de Cardona, néta de Guerau de Jorba, el que havia rebut del rei Alfons, en feu, el 1177, els dos castells esmentats.⁶ El molí de Berenguer de Tàrrega restava, doncs, el 1207, sota el domini i el cens de la descendenta de Guerau i l'alta senyoria de la reina.

II

Els dominis territorials de Guerau i Saurina

¿Qui era Guerau de Jorba i què sabem del seu llinatge i el seu patrimoni? No donaré ací la biografia entera d'aquest magnat, ni un estudi familiar exhaustiu, que deixo per a un altre dia. Avançaré, però, ara, quelcom de tot això, atesa la importància del personatge dins la cort comtal i reial a la segona meitat del segle XII.

En efecte, qualsevol que hagi tingut a les mans pergamins del temps de Ramon Berenguer IV, i sobretot d'Alfons el Cast, o documents publicats d'aquesta època, hi haurà trobat moltes vegades el seu nom. Devers el 1146 comença a aparèixer en la documentació i, des de poc després, fins al 1188, hom el veu molt sovint al costat del sobirà,⁷ de manera que, tot i que moltes vegades no figuri més que com a testimoni (juntament, això sí, amb importants magnats), i sembli un d'aquells personatges de les pintures d'època que, situats a segon terme, contempen silenciosos i greus l'escena principal, la seva personalitat d'íntim conseller comtal i reial resulta indiscutible. I ho proven altres diplomes, del sobirà o particulars, on la seva intervenció és, ja ho veurem, important.

El primer document una mica notable i inèdit que em portà a interessar-me per Guerau de Jorba fou el seu testament, datat a

6. F. de Bofarull, *Documentos*, p. 431-432, doc. 3. I vegeu més avall del present treball.

7. *LFM*, 321, document del 25 d'agost del 1146, és potser la primera vegada que apareix, i fa de testimoni en un document de Ramon Berenguer IV. Vegeu *Els castells catalans*, Rafael Dalmau ed., V, Barcelona, 1976, p. 239-241 i notes respectives, on es recullen una sèrie de dades, algunes de les quals reprendrem ací dins el context general del nostre treball. Vegeu Caruana, *Itinerario*, pàssim. El 1188 és amb el rei per darrera vegada, segons aquest itinerari (p. 241, citant *LB*, 303). El 1198, com veurem més endavant, es diu que és *olim defuncti*.

Lleida el 18 de febrer del 1185.⁸ Ell i la seva muller Saurina diuen haver tingut dos fills: Gueraua i Guillem, dit d'Alcarràs. La filla, el 1185 encara viu, mentre que Guillem ja és mort. Com que aquest darrer testà el 1176,⁹ és a dir, nou anys abans que els seus pares, i aleshores ja era cavaller i, pels seus dominis i, sobretot, pels seus nombrosos deutes i extenses relacions d'amistat es veu que havia entrat considerablement en la vida adulta social (casat, havia tingut una filla, Gueraua, la futura muller del vescomte de Cardona), hem de creure que, en 1185, Guerau de Jorba i Saurina ja eren de força edat per a la durada de la vida humana en aquell temps.

Quins dominis tenien? Com a castells, els que anomenen en el testament són els d'Alcarràs, Montagut de Llitera, Raïmat, Montblanc, la Riba, Jorba, Montmaneu, Ondara, Rubinat, Montfalcó, Veciana, Tous, Òdena, Castellolí, Sudanell, la torre de Montoliu, Montagut, Pinyana, Montbrió de la Marca, les Piles, el Talladell, «Sant Guillem», Vinaixa i Vallclara, a més de drets a Albió i dominis esparsos a diversos altres termes. Però ignorem si tots els castells que esmenten com a propis els tenien en les mateixes condicions, o si d'uns n'eren senyors eminents i d'altres feudataris o castlans.¹⁰

A més de la filla Gueraua, el testament parla d'una jove (*nurus*) Elissendis (la vídua de Guillem d'Alcarràs) i de la néta Gueraldeta. Al final, Guillem vescomte de Cardona i Gueraua la seva muller (la Gueraldeta esmentada), així com Gueraua de Puigverd, juren que acompliran el testament. Ja hem trobat la néta de Guerau de Jorba, casada amb el vescomte, en relació amb el molí de la Riba; quant a Gueraua de Puigverd era la filla dels

8. Apèndix, doc. 3.

9. J. Santacana Tort, *El Monasterio de Poblet (1151-1181)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1974, p. 633-636, doc. 176. En aquest testament, Guillem d'Alcarràs parla d'una germana seva, Marquesa, que no és esmentada en el de Guerau de Jorba. Degué morir entre 1176 i 1185 sense descendència.

10. Remeto d'una manera general, quant a les referències a castells, a l'excel·lent obra *Els castells catalans* (cinc volums apareguts), citada més amunt. Quant a la confusió de drets, notem que el mateix Guillem d'Alcarràs, en testar en vida del seu pare, s'atribueix Montblanc i la Riba. Sobre Montbrió, J. Miret i Sans (*Les cases de Templers y Hospitalers en Catalunya*, Barcelona, 1910, p. 297) diu que, el 1168, Guerau de Jorba i Saurina l'encomanaren a Arnau de Pontils; sembla que n'eren, doncs, senyors eminents.

testadors, que estava casada amb Pere de Puigverd.¹¹ Guerau de Jorba era, doncs, sogre d'aquest darrer, el conegut senyor, un temps, de Barberà.¹²

Reflexionem breument ara sobre l'extensió dels dominis i després ho farem sobre els emparentaments dels Jorba.

Els castells ens remetent a una amplíssima zona que va des de la comarca de l'Anoia (Castellolí, Òdena, Jorba) a la de Lleida més occidental (Alcarràs, Montagut de Llitera) i penetra, pel sud-oest, a les Garrigues (Vinaixa) i a la Conca de Barberà (Albió, Montblanc, la Riba, Vallclara). El centre d'aquests llargs tentacles se situa a la Segarra (Rubinat, Montfalcó, etc.) i, si ens guiem pel nom de Jorba, podem aventurar ja que el nostre home pertany a una família que, partint de la comarca de l'Anoia, ha estès els seus dominis cap a ponent per activitats relacionades o amb el ritme o amb el projecte i orientació de la Reconquesta.

III

L'avi de Guerau de Jorba

El testament de Guerau de Jorba dóna una pista important per a conèixer les seves arrels familiars i territorials. En una de les clàusules diu que, si la filla Gueralda i la néta Gueraldeta morissin sense descendència, tot l'«honor» que li pervingué *ex parte Guillelmi Dalmacii avi mei*, passi a Ramon i Guillem de Cervera *vel suis proximis*, i el que rebé del seu pare vagi a Bernat de Granyena *nepoti meo*, diu; que els castells de Montbrió i les Piles passin (sempre en el cas de manca de descendència directa) als dos Cervera esmentats, i també els d'Alcarràs, Montagut de Llitera, Raïmat, Vinaixa, Vallclara, Montblanc i Castellolí (amb l'obligació de donar a Poblet una vinya a Fontanet de Lleida i 1.000 morabetins). Quant a Tous, en la mateixa hipòtesi passarà a Berenguer de Cleriana *nepoti nostro*, diuen els testadors, i el Talladell a Ramon de Torroja.

Subratllem, sobretot, que Guerau de Jorba és nét d'un tal Gui-

11. Vegeu, per exemple, J. Santacana, *El Monasterio*, p. 595, doc. 139.

12. Sobre aquest personatge com a senyor de Barberà, vegeu Font, *Cartas*, I, p. 747-748. Darrerament, Josep Mª Sans Travé (*Alguns aspectes de l'establiment dels Templers a Catalunya: Barberà*, «Quaderns d'Història Tarraconense», I, 1977, p. 9-58) ens ha recordat i ampliat perspicaçment el tema.

llem Dalmau. Fixem-nos també que el que pervé a Guerau d'aquest darrer ha de passar a Ramon i Guillem de Cervera (que, doncs, han d'ésser col.laterals seus per part d'aquest avi) mentre que al pare del testador (del qual no diu el nom) sembla acostar-se-li en parentiu Bernat de Granyena, *nepos* de Guerau (que ha de ser un nebot i no un nét,¹³ altrament li recauria tot l'heretatge). Finalment, Berenguer de Cleriana és un altre nebot de Guerau de Jorba.

Qui és Guillem Dalmau? Al *Liber Feudorum Maior* tenim documentat, l'any 1118 ó 1119, un Guillem Dalmau de Cervera al qual Ramon Berenguer III encomana Castellans i Gebut cedint-li *per fevum* els dos terços d'aquests castells, amb els pactes feudals habituals.¹⁴

Ja, d'entrada, no és impossible que aquest sigui l'avi de Guerau de Jorba: si no apareixen Castellans i Gebut entre els castells d'aquest darrer, bé podria ser perquè haguessin anat a parar a altres parents. Però és que l'afirmativa del parentiu ens és confirmada perquè coneixem les darreres voluntats de Guillem Dalmau per la *conditio* jurada el 1133, i s'hi esmenten Castellans i Gebut alhora que un Guerau que no és altre que Guerau de Jorba. Aquest important document¹⁵ ens porta, doncs, a l'arrel familiar i patrimonial del nostre protagonista.

Heus ací el contingut del que juraren Alaric, Bernat d'Oluja, Ramon de Timor, Ramon Guillem de Vilagrassa, Bermon de Montpaó, Guillem de Pujalt i Guerau Salad, que van veure i sentir com Guillem Dalmau manifestà les seves darreres voluntats, i, reunits, prestaren llur jurament sobre l'altar de Santa Maria

13 És sabut que *nepos* ha donat també «nét» i no sols «nebot» i, per tant, la confusió és possible de vegades. Un document del 1134 diu, per exemple: *dimitto totum meum honorem filie mee Beatrici et Guillelmo Raimundi viro illius* i, de seguida, parla de *Guillelmum nepotem meum, filius eorum* (Codoïn ACA, IV, p. 35), i un altre també del segle XII diu *nepoti* i *nepti* a la mateixa persona (AHN, Cartulari Major de Poblet, f. 206 v.). Sobre l'estructura familiar a Catalunya al segle XI, Maria Pont i Estradera té inèdita una tesi de llicenciatura que dirigí el Prof. José-Enrique Ruiz Doménec, i que, una vegada publicada, donarà molta llum sobre aquest i semblants punts.

14. *LFM*, 186. Si la transcripció de F. Miquel Rosell és correcta, la reducció de la data ha de donar 1118 i no 1119, com ell posà.

15. Vegeu-lo a l'Apèndix, doc. 2.

de Cervera, en presència de Pere Bonfill, Arnau Guillem i Guillem *sacri custodi* i jutge, i molts altres homes.

Després de manar pagar els seus deutes, Guillem Dalmau enumerà, diuen, una sèrie de deixes piadoses. Fan referència al Sant Sepulcre, a la canònica de Sant Pere dels Arquells (deixa per a un calze), a Sant Pere de Roma, Santa Maria del Puy, Sant Jaume de Galícia, Santa Maria de Gramuntell, Santa Maria i Sant Salvador de Montoliu, Sant Jaume de Timor, Santa Maria de Solsona, Santa Maria, Sant Nicolau i Sant Pere (el Gros) de Cervera, Sant Andreu de Vilagrasseta, Sant Pere de la Seu de Vic, Santa Maria de la Seu d'Urgell i Sant Benet de Bages.

Observem les tendències: d'una banda, la ja tradicional que part del diner vagi al Sant Sepulcre, Sant Pere de Roma, Compostel·la i santuaris del migdia de França.¹⁶ Per altra part, les deixes relatives a Catalunya ens remetent a esglésies, canòniques i un monestir. I (a part les grans seus de Vic i d'Urgell, l'abadia de Sant Benet de Bages i la canònica solsonesa), totes les restants vuit esglésies ens situen a Cervera i als pobles pròxims del sud (Sant Pere dels Arquells, Timor, Gramuntell, Vilagrasseta i Montoliu). Cervera, on es jura el testament i on el testador fa deixes a tres esglésies, sembla ser el centre vital i potser residencial de Guillem Dalmau. Això explica, en part almenys, que el document de 1118-1119 esmentat abans designi Guillem Dalmau com «de Cervera», tot i que, però, no ho faci el testament en cap moment.¹⁷

Els dominis de Guillem Dalmau són notables. Els *castra* (alguns dels quals passà després a posseir Guerau de Jorba) són Tous, Òdena, Rubinat, Ondara, Montagut, Pinyana, Montbrió, Cervera, Gramuntell, Montornès, Guimerà, Montoliu, Vilagrasseta, Llindars (que té per Sant Pere dels Arquells), Sant Antolí, l'Espelt, Montlleó, Freixanet, Malgrat (que té per Santa Maria de Solsona), Gavar, Timor, Miralles, Massana, el Galobard, Cal-

16. P. Bonnassie (*La Catalogne, du milieu du Xe à la fin du XIe siècle, Croissance et mutations d'une société*, Université de Toulouse-Le Mirail, 1975-1976, p. 943) observa que, en els testaments de 1076 a 1100, els llegats a santuaris de fora de Catalunya són, per ordre de freqüència, destinats a Santa Maria del Puy, Sant Pere de Roma y Sant Jaume de Galícia.

17. Vegeu, però, el que direm més avall sobre els drets de Ponç Hug de Cervera, advertits ja per Santiago Sobrequés, *Els grans comtes de Barcelona*, Barcelona, 1961, p. 195 i p. 213 n. 155.

ders (que té *per suos seniores*), la Guàrdia dels Prats, Castellans, Juneda, Gebut i Calaterrà o Carratelà. També diu tenir quelcom a Tarragona i «l'alou de Banyeres» del Penedès.¹⁸ El testador posseïa igualment les batllies de Flix (de Belcaire d'Urgell?), Tordera i la Curullada.

Guillem Dalmau no té, en testar, fills barons, sinó només una filla, que és citada diverses vegades sense el nom, només dient que és casada amb un tal Guillem. També anomena set *neptes* o *netos*, tots germans, que, per ordre de naixement (segons es dedueix), bé que segurament posant la noia al final, són Guerau, Guillem, Bernat, Pere, Adalbert, Ramon i Gueralda. De cap d'ells, com tampoc del gendre Guillem, la *conditio* no en diu el cognom.

Aquests *neptes* (de vegades anomenats *netos*) són certament néts (no nebots) i fills de la filla del testador. I aquest, diuen els declarants en començar a parlar de la distribució dels castells, *dimisit ad filiam suam et ad virum suum Guillelmum omnem suum honorem fevum et alaudem in vita illorum*, exceptuant només Tous, que deixà a *Gerall neptem suum*, afegint que, si Guerau no volgués «laudar» el testament, la filla del testador havia de recuperar Tous. I igualment de la batllia de Flix. I afegeixen: *post obitum vero filie sue*, el testador deixà a *Gerall neptem suum Odena et Rabinat*, amb la condició que Guillem de Pujalt els tingui per ell.

Al segon nét, designat com *neptem suum Guillelmum qui habet Cervera*, li llega els castells d'Òdena i Rubinat, amb l'obligació que els tingui per Guerau (segurament en condomini amb Guillem de Pujalt). I, això, només després de morta llur mare. Aleshores, Guillem el nét ha de rebre el *kastrum Cervera, feuvos et alaudes*, tal com els tenia Guillem Dalmau (amb algunes ex-

18. Sobre Banyeres del Penedès, vegeu *Els castells catalans*, III, p. 789. El 1170, Guillem de Cervera (nét, com veurem de Guillem Dalmau i germà de Guerau de Jorba) cedí a Poblet una dominicatura a aquest terme (CP, 184). Quant al que tenia Guillem Dalmau a Tarragona, pensaria que és el que avui constitueix la partida anomenada els Mongons, a uns 3 qm. de la ciutat, a la dreta de la carretera que va de Tarragona a Constantí, car això pertangué més tard a Guillem de Cervera (Vegeu Font, *Cartas*, I, 70 i p. 733). Ja E. Morera (*Tarragona cristiana*, I, p. 394) deia, citant un arxiepiscopologi: *Ex nobilium militumque numero qui Tarraconem eiusque Campum restauraverunt incolendumque venerunt, praeter gentem normannum, hoc potissimum fuisse ex quibusdam monumentis accepimus (...) Petrum de Puigvert (...) Guillelmum (sic) de Jorba (...) Guillelmum de Cervera, etc.*

cepcions), i altres dominis més, que no detallo, com no detallo els de Guerau, perquè el lector trobarà el document a l'apèndix¹⁹ i el que interessa ara és fer constar que el testador demanava la *laudatio*, de què he parlat abans, de dos dels seus néts (sens dubte els més grans), i que el document confirma plenament que Guillem Dalmau és l'avi de Guerau de Jorba (que és el Guerau esmentat sense cognom), perquè, al final, aquest i el seu germà Guillem figuren signant efectivament (bé que, de tota evidència, amb posterioritat) la *conditio*, amb aquestes expressions: *Sigñum Gerall de Iorba qui istum iudicium sicut scriptum est laudo et confirmo. Sigñum Guillem de Cervera qui istum iudicium sicut superius scriptum est laudo et confirmo*. Alhora que de Guerau, Guillem Dalmau és l'avi, per tant, de Guillem de Cervera; ja sabíem, per documents publicats, que aquests dos darrers eren germans.²⁰

Guerau de Jorba era, doncs, nét d'aquest important senyor feudal amb dominis que anaven principalment des de la Conca d'Òdena fins a Cervera, i amb drets almenys (car les terres probablement encara no eren reconquerides) a les Garrigues i el Segrià. Guillem Dalmau tenia també algun domini a la comarca de Bages, a Tarragona i el Penedès; el seu centre sembla, però, ser la Segarra, amb una entrada devers la Conca de Barberà per la Guàrdia dels Prats. No sabem, però, tampoc, en quin concepte posseïa cada castell, si com a senyor eminent o com a vassall, ni en quina proporció els senyorejava. Aquesta ambigüetat sovintaja, com és sabut, en els testaments de l'època, i és resultat de la complexitat de les relacions feudals. Però tot confirma i amplifica la impressió que ens donaven els dominis de Guerau de Jorba: es tracta d'una família que, partint de Llevant, ha extès la seva influència cap a Ponent.

IV

L'or de Guillem de Dalmau

A més del testament, que ens diu que l'avi de Guerau era senyor d'una important sèrie de castells, tenim altres referències

19. Apèndix, núm. 2.

20. Vegeu, només com a exemple, J. Santacana, *El Monasterio*, p. 595, doc. 139.

de Guillem Dalmau: l'home disposava de diners. A part les deixes piadoses esmentades, que sumen 120 morabetins, el testament parla d'un donatiu o préstec de 120 unces que havia fet al bisbe de Vic. I sens dubte és ell també el Guillem Dalmau creditor de Ramon Berenguer III per 66 morabetins pels quals el comte li empenyorà el mas d'en Guitart i li assenyala alhora quatre fiadors: dos de gran categoria política (el senescal Guillem Ramon i Guillem de Castellvell), i dos jueus (Abraham i el seu fill Mahir).²¹ El 1111²² i el 1113,²³ Guillem Dalmau figura també en actes al costat del compte.

Un altre important document relatiu a l'or de què disposava l'avi de Guerau de Jorba és el que testifica la compra que féu, juntament amb la seva muller Solestèn, el 1112, del castell de Montoliu (que ja sabem, pel testament, que posseïa), que afrontava amb la Guardialada, Losor, Gramuntell i Vilagrasseta, al comtat de Manresa i al bisbat de Vic.²⁴ En pagà 500 mancusos d'or de València,²⁵ quantitat respectable que deu respondre a l'interès del baró per ampliar una zona compacta de dominis i que, sumada a les abans esmentades, ens dóna una idea no sols del diner de què disposava, sinó també, i una vegada més, de l'or que circulava a Catalunya en aquell moment. Més endavant trobarem encara un document que ens permetrà de donar una altra ullada a la bossa de Guillem Dalmau, al qual veurem pagar, el 1130, 200 morabetins. Però abans hem de fer un parèntesi.

V

Vidià i el castell de Malgrat de la Segarra

Si fins ací tot és clar, un document del 1113 presenta un punt obscur. Es tracta d'una conveniència establerta entre Vidià i la seva muller Beatriu amb Guillem Dalmau i la seva esposa Co-

21. ACA, Ramon Berenguer III, núm. 88.

22. ACA, Ramon Berenguer III, núm. 140 i LB, 29.

23. LFM, 410.

24. LB, 28.

25. Per l'equivalència amb altres monedes em permeto de remetre a les diverses obres clàssiques de F. Mateu Llopis, J. Botet i Sisó i als diversos passatges de *La Catalogne*, de P. Bonnassie, on parla del tema, relativament, però, als segles X i XI.

mana, relativa al castell de Malgrat, a la Segarra. Vidià dona a Guillem Dalmau els cavallers del terme amb els feus, el senyoratge i la meitat dels *placita* que ell tenia en domini, i Guillem Dalmau diu que li donarà potestat del castell sempre que l'altre la hi demani.²⁶ Ja hem vist pel seu testament que Guillem Dalmau tenia Malgrat; ara sabem que, potser, i almenys per un temps a partir de 1113, o en alguna part alíquota, el posseïa en dependència de Vidià; això darrer no ho diu, però, el testament, que parla precisament del senyoratge eminent de Santa Maria de Solsona; però si de la complexitat de les relacions feudals hom ho pot esperar gairebé tot, les interferències de drets indegudes (i aquesta ja veurem que n'és una) acaben de complicar sovint les coses.

El Guillem Dalmau que rep Malgrat de Vidià no sembla poder ser altre que el de la *conditio* de 1133. I, amb tot, hi ha (a més de l'esmentada de la relació feudal), la dificultat del nom de la muller, que en el document de 1113 és Comana i, com hem vist, Guillem Dalmau era casat, ja el 1112, amb Solestèn. ¿Hi hagué, en el document de 1113, un error de l'escrivà? ¿Tenia Solestèn un doble nom? ¿El document és mal datat i correspon a l'època d'un anterior matrimoni del baró? Res d'això no és impossible, però no es pot, ara com ara, resoldre. El que sí cal dir és que aquest Vidià que deia tenir drets sobre Malgrat és Bernat Pere de Ponts (germà d'Arnau Pere), anomenat també *Vidianus* o Vidià, senyor, entre altres, dels castells de Ponts, Agramunt, Oliola, Puigverd, Barberà, Pira i Prenafeta (alguns dels quals tenia pel comte d'Urgell) i pare de Pere de Puigverd.²⁷

Vidià, de les darreres voluntats del qual tenim també la *conditio* (1119), potser es creia amb drets sobre Malgrat per antecedents familiars, perquè aquest castell de la Segarra havia estat del seu germà Arnau Pere, el qual l'havia donat en alou abans

26. AMS.

27. Vegeu tots els dominis a la *conditio* publicada a l'Apèndix núm. 1. Fa molt de temps, i a requesta seva, em va plaure de passar una fotocòpia d'aquest document, conservat a l'AHN, a Josep Me Sans Travé, el qual, darrerament, s'ha referit a alguns dels seus aspectes en el treball citat a la nota 12, bé que datant-lo el 1129. Atès que no inclou, però, allí el document, i tenint en compte tant la relació amb el problema de Malgrat com l'interès que té per a la història de la Conca de Barberà, en publico la transcripció a l'apèndix.

del 1102 a un altre germà, Arnau Berenguer. Aquest darrer, el 1102, marxà a Terra Santa i cedí *post obitum* Malgrat a Santa Maria de Solsona i vitalíciament, mentrestant, als seus pares Berenguer Ramon i la seva muller. Berenguer de Puigverd (probablement un altre nom del pare de Vidià) i la seva muller Sicards, senyors del castell de Puigverd, cediren els seus drets a Malgrat, ja el 1103, als canonges de Solsona, per l'ànima, diuen, d'Arnau Pere i Arnau Berenguer i, el 1104, *Vidianus Petri* (que deu ser, o bé un altre nom o bé un altre germà d'Arnau Pere) definí el castell de Malgrat a la canònica solsonesa *sicut melius dimissum est*, deia, pel seu germà Arnau Berenguer. El mateix any, Vidià (nom que ara apareix així, sense additament) reparà a Santa Maria de Solsona una injúria comesa sobre Malgrat i empenyorà (en un altre document també del 1104) als canonges una vinya que tenia en aquell terme (que deu ser la vinya de què parla la *conditio* de les darreres voluntats de Guillem Dalmau quan diu que deixa a Solsona les *vineas de Malgrad qui fuerunt de Vidiانو*). I si el 1113, potser per una nova ruptura de relacions amb Solsona, Vidià es cregué, com hem vist, novament amb drets sobre Malgrat i encomanà el castell a Guillem Dalmau, la *conditio* de les seves darreres voluntats, sis anys després, manifesta, d'una banda, que el castell pertany a la canònica solsonesa i, de l'altra, que el testador dubtava molt que Guillem Dalmau fos disposat a donar-n'hi potestat a ell (vegeu el document a l'apèndix), sens dubte, a causa dels drets de la canònica i de la consciència que tenia Vidià de com eren de dubtosos els seus propis. Finalment, el 1126, mort Vidià, el seu fill Pere de Puigverd, a instàncies potser dels canonges i juntament amb el seu fill Berenguer de Puigverd i Guillem (germà de l'un o de l'altre), laudaren a Santa Maria de Solsona totes les reclamaciones que feien sobre Malgrat, que restà definitivament de la canònica, encomanat, com hem vist, a Guillem Dalmau.²⁸

28. Totes aquestes referències són tretes de pergamins de l'AMS que, com he dit, no tenen signatura però són classificats per rigorós ordre cronològic i, per tant, molt fàcils de trobar. Aprofito l'avinentesa per a expressar com estic d'agraït al Dr. Antoni Llorenç per les facilitats que m'ha donat per a la consulta d'aquell arxiu.

VI

Més dades de l'avi de Guerau de Jorba

Hem vist Guillem Dalmau relacionat de prop amb el comte de Barcelona. El 1118 el trobem altra vegada al seu costat: signa entre els testimonis del document pel qual Ramon Berenguer III encomana a Arnau Berenguer d'Anglesola els castells de Corbins i Alcolledge.²⁹ L'any següent és a Guillem Dalmau mateix que Ramon Berenguer III encomana Castellldans i Gebut, com ja sabem.³⁰ Fossin de zona ja reconquerida pel comte o abandonada pels sarraïns,³¹ o es tractés de l'atorgament de dominis no posseïts encara per Ramon Berenguer III,³² el cas és que, amb aquest dos castells, Guillem Dalmau extenia la seva influència devers la Catalunya Nova d'una manera notable i, tant pel document que es referix directament a ell com pel d'Arnau Berenguer, és un dels homes que, juntament amb l'Anglesola i altres barons i al costat del comte de Barcelona, té posat l'ull sobre Lleida.

Però Lleida era encara lluny de l'abast dels cristians i la política del comte de Barcelona era complexa, car li calia evitar sobretot que la ciutat del Segre caigués en mans del rei d'Aragó que també la cobejava. Per això Ramon Berenguer III signà un tractat amb Aben Hilel, el 1120, pel qual el comte es comprometia a facilitar al valí de Lleida vint galeres i tants «gorabs» com calguessin perquè el musulmà pogués enviar 200 cavallers entre cristians i sarraïns a Mallorca, mentre que, per la seva banda, el sarraí havia d'ajudar Ramon Berenguer contra Tortosa, i donava en penyora els seus fills i una sèrie de castells, entre els quals figuren precisament Castellldans, Gebut, Calaterrà i Montagut de Llitera,³³ que passaren a ser, cadascun al seu temps, de Guillem Dalmau, i que hem retrobat en el seu testament. El

29. *LFM*, 166.

30. *LFM*, 186.

31. Com pensà S. Sobrequès, *Els grans comtes*, p. 185.

32. Com, amb vacil·lacions, creu J. Lladonosa, *Història de Lleida*, I, Tàrrrega, 1972, p. 115, nota 75 i p. 77. És possible que Castellldans hagués estat abandonat pels sarraïns, però no Gebut. Però no podem fer més que hipòtesis.

33. Vegeu S. Sobrequès, *Els grans comtes*, p. 184 i el document íntegre a la referència que dona.

tractat fou signat *in presentia Guillelmi Dalmatii et Arnalli Berengarii* (d'Anglesola, certament) i altres cavallers.

També el 1121, en una infeudació feta per Guillem de Castellvell a Ramon Guillem d'Òdena dels castells d'Òdena i Pontons, s'assenyala la presència de Ramon Berenguer III, el bisbe de Vic, Guillem Dalmau i altres.³⁴ Ramon Guillem d'Òdena era consogre de Guillem Dalmau, com a pare que era de la muller de Guillem d'Alcarràs.³⁵

I ja només resta, abans del testament del 1133, com a document que conegui, el de 1129, concòrdia important entre el comte i Guillem Dalmau (que apareix aleshores amb un fill seu Guillem, que degué morir de seguida perquè el 1133 no se l'esmenta), relativa a certes desavinences sobre Cervera.

Aquest document és important (tot i que no manca de punts obscurs) perquè ens aclareix en part el paper que tenia a Cervera Guillem Dalmau i, en conseqüència, què pogué haretar d'ell el nét (i germà de Guerau de Jorba) Guillem de Cervera, del qual, recordem-ho, en el testament de l'avi ja és dit que *habebat Cervera*.³⁶

La concòrdia de 1129 diu que, temps després de mort Ramon Berenguer el Vell, Guillem Dalmau s'havia excedit en les exaccions feudals del *castrum* de Cervera, introduint *superfluitates* (que, segons Du Cange, són «*excessus in exactionibus*»), i *novellitates* (mot del qual no trobo explicació satisfactòria en els glossaris a l'ús, però que deu fer referència a tributs sobre el mercat, puix que el document parla, en un altre passatge, de les *novellitates merchanti*).

De tota la concòrdia resulta que Guillem Dalmau tenia, en algun grau, Cervera en feu pel comte de Barcelona i que, havent sorgit una querella a causa d'aquestes exaccions injustes o que no li pertocaven, finalment, a la data esmentada, ell i el comte arribaren a un acord. Guillem Dalmau i el seu fill Guillem fan les

34. ACA, Ramon Berenguer III, núm. 235.

35. Miquel Coll i Alentorn té un treball sobre la genealogia dels Òdena, que, en el moment de donar aquest original a la impremta, m'és impossible de citar.

36. LFM, 187. Ja he dit que és de 1129 i no de 1130. Els punts obscurs són els drets de Ponç Hug de Cervera de què parlaré més avall, i que són contemporanis dels de Guillem Dalmau.

paus amb Ramon Berenguer i li cedeixen la meitat de l'eixorquia (si més no en una sèrie de casos concrets), d'uns alous, i una sèrie de drets feudals: les *gueitas et fabregues et novellitatis merchati*, mentre que, per la seva banda, el comte cedeix (o confirma) a Guillem Dalmau i al seu fill l'altra meitat de tots aquests drets *per fevum*, és a dir com a pagament del *servicium et fidelitatem* de Guillem Dalmau. Aquest i el seu fill prometen ser *homines et fideles* del comte. El document conté altres pactes relatius als drets i rendes de Cervera (els *placita*, els *eximentis furnorum*, els *mohabetinis*, etc.) i, quant a la meitat del que sigui percebut del mercat, els pactants acorden que el comte enviarà un batlle i Guillem Dalmau un altre perquè ho parteixin a mitges, per tal de reservar, se sobreentén, cada part al seu respectiu senyor. Guillem Dalmau paga a Ramon Berenguer per aquesta concòrdia (prenem-ne nota) 200 morabetins.

De tot el document resulta que l'avi de Guerau de Jorba és, en dependència del comte de Barcelona, senyor, en alguna part almenys, de Cervera, que potser comparteix d'alguna manera amb Ponç Hug de Cervera³⁷ (segurament nebot seu alhora que tronc de la branca dels Cervera senyors de l'Espluga de Francoí).³⁸ El laberint del dret feudal a la pràctica no ens permet de puntualitzar més, però això ja és molt per a completar la figura de Guillem Dalmau i aquesta genealogia.³⁹

Tirem una ratlla i sumem, abans d'afegir una altra dada. Mort el 1133, Guillem Dalmau, nascut no sabem quan de la segona meitat del segle XI, figurava entre els notables del temps de Ramon Berenguer III (+1131), tant pels seus dominis com per l'or de què disposava. Dominis i diners, i, sens dubte, caràcter, experiència i seny, el van fer força important. He dit experiència i seny perquè Guillem Dalmau figura entre els deu membres del

37. S. Sobrequés, *Els grans comtes*, p. 194 i 212 nota 139. i p. 133 nota 155. També els documents de Ponç Hug són del 1129 i no del 1130, si la transcripció del *LFM* és correcta.

38. Vegeu A. Altisent, *Un poble de la Catalunya Nova els segles XI i XII. L'Espluga de Francoí de 1079 a 1200*, «Anuario de Estudios Medievales», III (1966), p. 132 i 213.

39. Cal confirmar, completar i rectificar, en cada cas, alguns dels elements de la genealogia dels Cervera, i de l'article corresponent, apareguts a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, s. v. «Cervera», amb el que anem dient ací.

consell secret que, entre 1112 i 1132, prestaren jurament de ser-
var secret dels consells i dels secrets que els fossin confiats pel
comte o dels que ells li confessin. Aquests consellers, lligats a
Ramon Berenguer III per l'homenatge sòlid, «semblen reclutats
en les capes mitjanes o subalternes de l'aristocràcia, en les fami-
lies que, en conseqüència, ho devien tot al favor comtal» pensa
Bonnassie, que fa excepció, però, d'alguns individus especialment
destacats que, pel que fa al temps de Ramon Berenguer III, són, se-
gons ell, els senescals i el veguer de Barcelona.⁴⁰ Potser extendria
ara aquesta excepció, almenys, a Guillem Dalmau, membre i tronc
d'una de les branques dels Cervera i senyor d'un escampall de
castells en tota una zona de la Catalunya central i interior. I si,
atès que, com diu Joan Bastardas,⁴¹ els Usatges (després d'un
nucli anterior molt limitat, al qual retorna Bonnassie),⁴² són el
resultat d'una compilació començada ja abans de Ramon Beren-
guer IV i especialment activa en temps de Ramon Berenguer III,
i vist el jurament secret al·ludit, podríem aventurar la hipòtesi
que Guillem Dalmau tingué alguna intervenció en la feina prepa-
ratòria de la codificació. Potser li'n donava possibilitats la seva
experiència de senyor feudal.

Heus ací el que sabem de Guillem Dalmau de Cervera. Abans
de passar a examinar les principals notícies que tenim del seu
nét Guerau, parlem una mica més de les relacions familiars prò-
ximes del seu esmentat avi, que ho són alhora del senyor de Jorba.

VII

Guillem de Pujalt i la seva sogra

Ja he dit que la *conditio* relativa a les darreres voluntats de
Guillem Dalmau no dóna el nom de la seva filla sinó només el
del gendre: Guillem. Doncs bé, entre els jurants només n'hi ha un
que es digui així: Guillem de Pujalt. I en el cos del document és
dit una vegada (ja ho he citat) que, morta la filla del testador,
Guerau de Jorba tindrà Òdena i Rubinat *tali modo ut Guillelmus*

40. P. Bonnassie, *La Catalogne*, II, p. 710 i n. 91.

41. Joan Bastardas Parera, *Sobre la problemàtica dels Usatges de Bar-
celona*, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, Barcelona, 1977.

42. P. Bonnassie, *La Catalogne*, II, p. 711-733.

Podio alti abeat per illum; i afegeix que el nét del testador Guillemum qui abebat Cervera [Guillem de Cervera] similiter abeat Odena et Rabinad per Gerallum. Aquesta segona clàusula per la qual sembla que ambdós castells han d'ésser tinguts alhora per Guillem de Pujalt i Guillem de Cervera en feu de Guerau de Jorba, assenyala, potser, (ja ho he dit) un condomini. Sigui el que sigui d'això, sembla clar que Guillem de Pujalt és un parent molt pròxim de Guerau, però, alhora, és beneficiat per Guillem Dalmau només a la mort de la filla del testador i, encara, amb la tinença d'uns castells que passen al nét com a senyor principal. La posició de Guillem de Pujalt respecte del causant sembla coincidir amb la d'un gendre. Atès que el marit de la filla és anomenat Guillem, qualsevol apostaria ja que aquest és el Guillem de Pujalt que signa també la *conditio*. Veurem d'ací a un moment que, si no m'erro, la hipòtesi pot ser confirmada.

Quant a la muller de Guillem Dalmau, n'hem trobat el nom en la compra de Montoliu. La *conditio* no el diu directament, però sí d'una manera indirecta i prou clara. En efecte, com s'acostuma en aquests casos, Guillem Dalmau deixa, d'entrada, a la seva esposa tot el seu «honor», *fevum et alaudem* i, només morta ella, tot passa a llur filla, amb algunes excepcions, i disposant la destinació ulterior de cada domini per als diversos néts, morta aquesta darrera. És en aquest primer moment que anomena Guillem [de Pujalt].

Després de detallar el destí d'una sèrie de castells, els jurants de la *conditio* diuen: *et dimisit ad Ramon netum suum Guardia de Prads et alod que abebat in Barbara ante eius villa*, i sobtadament intervé en el document una segona veu: *Et ego Solesten dimitto ad Ramon ipsa mea hereditate de Vall fagonna et de Lorag, quomodo reliquid ei pater suus et mater sua, et Raimundus [el Ramon esmentat poc abans] (abebat?) per fratri suo Guillelmo.* Aquesta Solestèn que intercepta per complementar la deixa feta per Guillem Dalmau al seu nét Ramón és sens dubte la mateixa que signa abans que ningú el document. En efecte, abans fins i tot que els testimonis declarants, i immediatament després de la data, hi ha el *Sig+num Solesten, qui istum iudicium firmavi, testibus firmare rogavi.* No pot ser la mare de Ramon i els seus germans i, per tant, la filla innominada de Guillem Dalmau, car Solestèn al·ludeix, parlant de Ramon, com hem vist, als *pater suus et mater sua*. Essent així, tenint un paper tan impor-

tant en el document, i atès que ja l'hem trobada en la compra de Montoliu, la Solestèn del testament és, sense cap mena de dubte, la muller de Guillem Dalmau. Quant a Ramon llur nét, que heretarà la Guàrdia dels Prats, és el que serà anomenat també Ramon de Cervera (que cal no confondre amb l'homònim senyor de l'Espluga Jussana)⁴³ i deu ser el que, juntament amb Guillem de Cervera, és designat per Guerau de Jorba, llur germà, com a hereu del patrimoni que li pervingués de l'avi, cas que Guerau i Gueraueta morissin sense successió. Si Guerau només esmenta aquests dos és potser perquè els seus altres germans ja eren morts.

De Solestèn, en tenim alguna pista? Em sembla que sí. I és la que confirma, em penso, que la filla de Guillem Dalmau era casada amb Guillem de Pujalt. Recordem que entre els castells del testador hi havia el de Malgrat de la Segarra, que deixà al seu nét Guillem de Cervera, el qual l'havia de tenir per Santa Maria de Solsona. Doncs bé, posseïm una «convenientia» feudal, dataada el 10 de novembre del 1138,⁴⁵ per la qual la canònica solsonesa, Gausbert el seu preposit i la resta dels canonges encomanen el castell de Malgrat a una tal Solestèn (sogra, diuen, de Guillem de Pujalt), a Guillem de Pujalt mateix, a la seva muller Laureta (Loreta) i al fill d'ambdós, Guillem. La «commenda», amb tots els drets i obligacions feudals, és feta a tots quatre (*istis .iiii. or.*), als quals la canònica dóna el castell amb els seus *militēs, ut faciāt eis ostēs et chavalgadas et corts et placitos et sequiis, et donent eis potestatem de ipso castro quocienscumque eam demandaverint, et adiuvent eos tenere et defendere summū honorem contra cunctos homines et feminas*. Els canonges puntualitzen que la donació és feta amb la condició que, cada vegada que Guillem de Pujalt o el seu fill vagin amb la host, cavalcada, cort, etc., els

43. Vegeu A. Altisent, *Notícies*, p. 59 i *Un poble*, p. 146 i ss. Aprofito per dir que ja en la genealogia dels Cervera publicada a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i citada a la nota 39, Solestèn és presentada com a muller de Guillem [Dalmau], bé que amb dubtes, en competència amb una eventual Maria. Crec que poden, doncs, ser eliminats ja els dubtes.

44. P. Bonnassie ha estudiat aquest tipus de contracte feudal a *Les conventions féodales dans la Catalogne du XIe. siècle* a *Les structures sociales de l'Aquitaine, du Languedoc et de l'Espagne au premier age féodal*, París, 1969, p. 187-208.

45. AMS.

cavallers de Malgrat els hi acompanyin, i si Guillem de Pujalt o el seu fill no ho fan, els castlans (*chastellani*) de Malgrat facin al prepòsit tots aquests serveis. Si els canonges demanen la potestat del castell, Guillem i el seu fill els l'hauran de donar. Si l'un i l'altre d'aquests darrers són absents (*non sit in hac terra*) per a donar tal potestat, ho haurà de fer la sogra o la muller del primer (Guillem, el fill, sembla, doncs, solter); i si elles no ho fan, haurà de fer-ho el castlà que tingui per ells el castell. Hi ha alguns altres pactes dels quals faig gràcia al lector, però amb el que he dit resulta clar que els quatre feudataris esmentats reben Malgrat infeudat per Santa Maria de Solsona amb totes les de la llei, i que ells al seu torn encomanaran o tenen encomanat el castell a un castlà o uns castlans. I els feudataris es diuen Soles-tèn, que és sogra de Guillem de Pujalt, el qual, amb la seva muller Laureta, té un fill anomenat Guillem. I l'encomanament de Malgrat s'esdevé el 1138, cinc anys després que, en la *conditio* de les darreres voluntats de Guillem Dalmau, la filla d'aquest apareix casada amb un tal Guillem, hi és presentat de manera força preeminent Guillem de Pujalt, i Malgrat és deixat al nèt del testador, Guillem de Cervera (fill de Solestèn i de Guillem), en dependència de la canònica de Solsona. D'altra banda, en l'encomanament del 1138 no hi figura per a res el marit de Solestèn. En total, em sembla que són massa coincidències per no inclinar-nos decididament a creure que, amb aquest document, hem topat amb la vídua de Guillem Dalmau, i que per ell sabem que la filla d'aquest s'anomenava Laureta, que era casada efectivament amb Guillem de Pujalt i que el fill Guillem, que apareix ací, no és altre que Guillem de Cervera, al qual el seu avi Guillem Dalmau havia deixat el castell de Malgrat en vassallatge de la canònica de Solsona.

Només restaria preguntar-se per què, si el testament ja deia això darrer, cinc anys després es féu la «convenientia», i per quin motiu va ser feta no sols amb Guillem de Cervera, sinó també amb els seus pares i amb l'àvia. A això hi ha, em sembla, una resposta molt acceptable.

A part la utilitat o necessitat de renovar la infeudació, mort Guillem Dalmau, amb els seus successors, recordem la intromissió de Vidià a Malgrat; potser tota precaució era poca si el prepòsit volia evitar que els Puigverd, tot i haver renunciat a llurs drets, no tornessin a l'escomesa. Per altra banda, que Solestèn

sigui inclosa en el compromís no té res d'estrany, car, a part que era costum que tota la família figurés en les transaccions i, expressament, això és comprovat en les conveniències feudals,⁴⁶ Guillem Dalmau havia deixat tots els seus «honors», feus i alous, a la seva muller mentre visqués, amb poques excepcions, de les quals Malgrat no formava part. És, doncs, força clar per què cinc anys després de mort Guillem Dalmau, que no deixà fills barons, els canonges de Solsona volgueren ratificar documentalment, assegurant-los, els deures i drets del vassall que tenia Malgrat per ells i per què ho van fer vinculant el castell no sols a Guillem de Cervera, sinó també a Solestèn; i si hi van fer intervenir també Guillem de Pujalt és perquè, després de morta Solestèn, els seus drets de vídua passaven a Laureta i també potser perquè (hem vist que el document ho preveu) tots plegats sortien sovint de la comarca. En aquestes circumstàncies, comprometre al pare juntament amb el noi era una via de seguretat. Em sembla doncs haver trobat, gràcies a aquesta «convenientia», el nom de la filla de Guillem Dalmau, Laureta, i haver confirmat el del seu marit. Deixo per a una altra ocasió la identificació d'aquest Guillem de Pujalt entre els diversos que, amb aquest nom o amb el de Guillem Ramon de Pujalt, apareixen en els documents d'aquesta època. Afegiré només que, per un document de 1110 sembla que potser els pares de Solestèn eren Pere Arnau, senyor d'Alta-riba (Estaràs, Segarra) i Belissendis, car aquests donaren l'esmentat castell, en aquella data, a *Guillelmi ieneri nostri, diuen, et a uxori tua Solesten*.⁴⁷

VIII

Tornem a Guerau de Jorba: les activitats oficials

Hem trobat els més pròxims antecedents familiars de Guerau de Jorba. Vegem ara quelcom del que sabem d'ell mateix. No em deturaré a esmentar tots els documents on actua, sinó només els més importants.

46. P. Bonnassie, *Les conventions*, p. 189.

47. *LB*, 27. No estic segur, però, que siguin els avis de Guerau de Jorba el Guillem Dalmau i la Solestèn que, en un document tan antic com de 1093 (*LB*, 25) semblen casats però no tenir fills. ¿O és que només eren dos infants, aleshores, potser tan sols promesos en matrimoni per llurs pares? ¿O es tracta d'un simple error del cartularista i el document és de 1103?

Guerau sembla haver succeït, juntament amb el seu germà Guillem de Cervera, al costat de Ramon Berenguer IV i Alfons el Cast, en el paper d'íntim conseller del sobirà que havia exercit, prop de Ramon Berenguer III, llur avi Guillem Dalmau. Els tipus d'actuacions en les quals trobem Guerau de Jorba a la vora dels sobirans són, en primer lloc, les que certifiquen la seva intervenció en les grans campanyes militars del seu temps. Sabem que estigué bèl·licament al costat del comte de Barcelona en la presa de Tortosa, car figura en la carta de població de l'Espluga Calva, datada el 22 de desembre de 1148 *in sitio Tortose*.⁴⁸ Igualment, intervingué en la conquesta de Lleida i signa, amb Guillem de Cervera, la carta de població de la ciutat;⁴⁹ i tingué una casa allí des del primer moment.⁵⁰

A part aquestes intervencions en les dues operacions bèl·liques més importants de la Reconquesta en el seu temps, hi ha una sèrie de documents que, com els de Lleida i l'Espluga Calva citats, ens mostren la participació de Guerau de Jorba en l'obra d'organització de la Catalunya Nova, com a conseller del comte i del rei, és a dir, en l'atorgament de cartes de població i en la concessió de franqueses i llibertats. Així, Guerau signa en les cartes de població d'Almenar (1143),⁵¹ de Vinaixa (1150-1152)⁵² i de Vimbodí (1151?).⁵³

La seva intervenció en l'obra d'organització consta també per la seva presència en els documents relatius a la instal·lació a Catalunya dels ordes religiosos que hi feren venir els sobirans en aquell temps. Així, en el document de 1134 pel qual Ramon Berenguer IV i el bisbe sant Oleguer autoritzaren els Templers a establir-se en la seva sobirania, alguns cavallers signaren compromentent-se a entrar per un any al servei del Temple, i Guerau fou un d'ells.⁵⁴ Amb aquest gest (que incloïa el lliurament de dos masos) probablement volia, com els seus col·legues, no sols reforçar el Temple a Catalunya, sinó col·laborar amb l'Orde a l'obra

48. Font, *Cartas*, I, 67.

49. Font, *Cartas*, I, 79 i J. Lladonosa, *Història de Lleida*, I, p. 121-122 i 130-131.

50. J. Lladonosa, *Història de Lleida*, I, p. 130-131.

51. Font, *Cartas*, I, 64.

52. Font, *Cartas*, I, 90.

53. *CP*, 334 i Font, *Cartas*, I, 88.

54. ACA, Ramon Berenguer IV, núm. 28; Codoin ACA, IV, p. 29-33

de defensa i reconquesta del país. Guerau és també amb el comte quan aquest cedeix a l'abat de Fontfreda les terres per a la fundació de Poblet⁵⁵ i després, com veurem, ajudà personalment els monjos amb donacions territorials.

Si, a mitjan segle XII, trobem el nostre home en relació amb la Conca de Barberà, al mateix temps, a l'agost del 1151, és a l'església de Santa Tecla de Tarragona, juntament amb el seu germà Guillem, en un altre acte important, al costat de Ramon Berenguer: la cessió que l'arquebisbe Berenguer de Tort féu de la ciutat i el terme, al comte de Barcelona, amb certs pactes;⁵⁶ i el 5 del mateix mes havia estat present també a la consagració de Gaufred, primer bisbe de Tortosa, quan el comte donà al prelat una sèrie de drets a la ciutat i 100 morabetins *de paria sarra-cenorum*.⁵⁷

Però encara hi ha altres fundacions religioses, en la repoblació de la Catalunya Nova, en les quals Guerau de Jorba fou present al costat del comte o hi actuà d'una manera molt personal. Cronològicament, la primera és la fundació de Sant Ruf de Lleida. En efecte, després que el 14 d'octubre de 1152, a Gardeny, féu de testimoni en una donació al Temple,⁵⁸ Guerau signà amb Ramon Berenguer quan aquest donà les terres per a l'erecció de la canònica avinyonesa.⁵⁹

El 30 de novembre de 1153, el senyor de Jorba féu una escapada a Poblet (a no ser que els monjos l'haguessin anar a trobar a Lleida, on és documentat al mateix mes al costat del comte), per un acte exclusivament personal: ell, Saurina i llurs fills donaren als cistercencs tot just instal·lats a la Conca de Barberà la torre situada entre Alcarràs i Fraga, *super viam regiam*, anomenada *turris de Avingania*,⁶⁰ i el cavaller escollí ser sepultat a

55. J. Santacana, *El Monasterio*, p. 450, doc. 2.

56. *LFM*, 247.

57. ACA, Ramon Berenguer IV, núm. 241; Codoin ACA, IV, p. 193-196.

58. ACA, Cartulari de Gardeny, f. 28v-29.

59. J. Miret, *Les Cases*, p. 75, publicà el document. Vegeu també J. Lladonosa, *Història de Lleida*, I, p. 173.

60. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 8, p. 457. L'esment del primer abat, que és del 1153, sembla assenyalar el moment que la comunitat és jurídicament constituïda, siguin quins siguin els documents i les dates que atesten donacions anteriors (Vegeu A. Altisent, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, 1974, p. 596-597).

Poblet. Guillem de Cervera (que havia esdevingut el gran representant feudal a Lleida del comte d'Urgell, per la part de domini que Ermengol tenia sobre la ciutat),⁶¹ apareix també en el document. Al mateix dia, l'abat Guerau rebé els Jorba com a «familiars» de la comunitat. Avinganya esdevingué una granja dels monjos.⁶²

Però, dins l'orde cistercenc, no fou solament a Poblet que afavorí el senyor de Jorba. El 1160, Guerau Alemany, ell i Guillem de Montagut donaren al monestir de Valldaura una terra que tenien a la riba del Gaià al lloc anomenat *ad Sanctas Cruces*, al terme de llur castell de Montagut (que posseïen cadascun pel seu concepte). No cal dir la importància que tingué aquesta donació, en alou franc, per a la repoblació monàstica de la Catalunya Nova: les terres donades són aquelles a les quals es traslladaren els monjos de Valldaura per fundar el monestir de Santes Creus. Després, el nostre protagonista féu també donacions particulars a Santes Creus, com a Poblet.⁶³

Avançada la segona meitat del segle, Guerau, que el 1162 signà entre els testimonis de la *conditio sacramentalis* jurada sobre les darreres voluntats de Ramon Berenguer IV,⁶⁴ torna a col·laborar, ara amb el rei Alfons, en activitats d'organització i poblament: el 1163 firma entre els atorgants, al costat del rei, una nova carta de franqueses als ciutadans de Barcelona;⁶⁵ el 1178 és testimoni en la carta de població de Cambrils⁶⁶ i en el document de donació del Vilosell a Pere de Besora;⁶⁷ i el 1182 és amb el rei quan concedeix certs privilegis (com el del mercat) als habitants de Puigcerdà,⁶⁸ i també figura en la carta pobla de Sampedor, de data incerta.⁶⁹

61. Vegeu J. Lladonosa, *Història de Lleida*, I, p. 128-129.

62. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 9, p. 458. Vegeu A. Altisent, *Les granges de Poblet al segle XV. Assaig d'història agrària d'unes granges cistercenques catalanes*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1972, p. 14.

63. *LB*, 87 (Vegeu *Els castells catalans*, V, p. 239); *LB*, 146, etc. etc.

64. *LFM*, 494.

65. Font, *Cartas*, I, 120.

66. Font, *Cartas*, I, 157.

67. Codoin ACA, VIII, p. 58-61.

68. Font, *Cartas*, I, 167.

69. Font, *Cartas*, I, 183.

Amb l'esment d'aquests documents hem pogut evocar a bastament la participació que pogué tenir Guerau de Jorba en l'organització i repoblament de la Catalunya Nova, participació probablement molt més personal, com a conseller íntim del sobirà que era, que el que podria suggerir a primera vista la seva simple presència en alguns dels documents de concessió. Finalment, Guerau assistí probablement també a les Corts de Font d'Aldara (Font d'Ondara, prop de Cervera?) del 1173, perquè hi ha manuscrits on figura el seu nom.⁷⁰

Però hi ha encara un altre tipus d'actuacions oficials de Guerau de Jorba que cal esmentar, a fi de completar aquest aspecte concret de la seva personalitat i del seu prestigi: el paper que tingué, de conseller o de jutge, en els *placita* celebrats per a resoldre els conflictes feudals entre diversos senyors o entre algun d'aquests i el rei mateix. Per exemple, el 1178, a Lleida, féu de conseller en la resolució del plet entre Alfons el Cast i Berenguer de Fluvià relativament a Forés; el 1180, a Tarragona, Guerau és un dels jutges en el litigi entre el rei i Pere de Lluçà pels castells de Lluçà i Merlès i el 1185 intervé en el conflicte entre Poblet i els senyors i els pagesos de l'Esplugua Sobirana.⁷¹

Totes aquetes són les actuacions de caràcter oficial de Guerau de Jorba. Ara, en parlar d'un aspecte de la seva vida particular, toparem amb una altra que també cal qualificar de tal.

IX

Les finances del baró

He tractat de les principals activitats que he anomenat oficials de Guerau de Jorba al costat del sobirà: la guerra, l'organització i repoblament del territori tan civil com religiosament i la intervenció en els *placita* dedicats a solucionar conflictes feudals. En resta una altra més particular: la de respondre dels préstecs que Ramon Berenguer IV i Alfons el Cast demanaren en diverses ocasions als seus banquers per a llurs necessitats polítiques i bèl-

70. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, I, *Cortes de Cataluña*, I, Real Academia de la Historia, Madrid, 1896, p. 61, n. 18 i Caruana, *Itinerario*, p. 162, citant Marca.

71. *LFM*, 258 i 225; *CP*, 47 i 356. A. Altisent, *Un poble*, p. 162-170.

liques o per a fer front a pagaments que, per altres motius, havien de fer.

Aquest tipus d'intervencions, pel fet d'implicar que Guerau de Jorba guadia d'una posició econòmica considerable, és vinculada a la constatació d'aquesta posició, la qual ens és revelada, en part almenys, per les seves pròpies despeses privades, en la compra o adquisició de propietats i dominis. Per això parlaré conjuntament de les finances del senyor de Jorba en tots dos aspectes. El que veurem significa que les rendes produïdes pels seus dominis no eren sols en espècie sinó que, poc o molt, també eren en diner (sense que calgui, ja ho veurem, exagerar aquest últim aspecte); a part que Guerau tenia altres ingressos notables, en or, no procedents dels dominis. Tot plegat feia que, atès el numerari de què disposava, la seva garantia i la seva persona bastaven de vegades, al costat de les d'altres barons, per a respondre davant els banquers del sobirà.

Ja he esmentat com, en un document on Guerau apareix, és feta al·lusió al cobrament de les *pàries* per part del sobirà. També el 1144 (data incerta)⁷² Ramon Berenguer IV signà un debitori a Guillem Mainard. Li pagaria, deia, *de ipsa prima paria maii veniente*, i assenyala dos ostatges a constituir-se a casa del creditor, a Narbona, cas que no ho fés. Sense ser cap d'aquests, Guerau de Jorba figura entre els testimonis del document, al costat, entre altres, del ric barceloní Bernat Marcús. És la primera vegada que trobem Guerau, bé que encara no d'una manera personal, en l'òrbita de les finances de la corona i en relació amb les *pàries*. Veurem altres intervencions seves d'aquest gènere més importants i més precises.

El 1150, pel desembre, apareix en un altre debitori. Es tracta de 6.500 morabetins que Ramon Berenguer deu a Guillem Ibilot i que li promet tornar *de ista paria Ispanie quomodo aferet Bertrandus de Castelet*; si en certa data no ha pagat, el comte dóna com a garants A. de Lercio, Guillem de Pujalt, Guerau de Jorba i Bertran de Bell-lloc.⁷³ Les *pàries* les cobrava, doncs, en aquest moment (no diu de qui) Bertran de Castellet. Ja veurem que, més tard, el cobrador fou el mateix Guerau.

72. ACA, Ramon Berenguer IV, núm. 160; Codoin ACA, IV, p. 83-86.

73. ACA, Ramon Berenguer IV, núm. 229; Codoin ACA, IV, p. 174-175.

L'any següent (1151), quan els genovesos representants dels cònsols d'aquella ciutat anaren a Lleida i van vendre a Ramon Berenguer el terç que posseïen a Tortosa, Guerau de Jorba, Guillem de Cervera i Guillem Ibilot figuren entre els signants de la transacció per part de Catalunya,⁷⁴ que s'obligava a pagar per la compra 16.640 morabetins del Marroc, marins, aiadins, lupins i malequins, com fos, barrejats, però tots comptats al pes dels del rei Llop (la moneda més preuada aleshores), i en dues etapes. Un dels ostatges en relació amb el pagament havia de ser Guillem de Cervera *vel frater eius*, és a dir, Guerau.⁷⁵ Els dos germans eren, doncs, considerats nobles importants i solvents, i és aquesta la primera, però no l'última vegada que Guerau respon personalment en un afer d'aquesta mena.

Guerau de Jorba invertia els seus cabals, però no sempre de manera interessada. Així, sabem que havia comprat a Lleida, a Ramon d'Alost, una casa, i a Arbert de Castellvell, una vinya, tot aprofitant potser els baixos preus del moment immediat a la conquesta. Casa i vinya les donà l'any 1163 a Poblet, juntament amb el dret de regar de la sèquia, un dia a la setmana, a Avinyanya, amb el ben entès que el dret de reg no l'hauria de pagar el monestir sinó la vila d'Alcarràs.⁷⁶

Però no són sols les compres com aquesta i com d'altres de superiors que trobarem les que ens informen de l'estat de l'arca del nostre cavaller. El testament de Pere de Queralt de 1167 ens assabenta també que aquest senyor de la Segarra havia empenyorat un camp a les Piles, sobre el qual Guerau li deixà 30 morabetins.⁷⁷

El mateix any, pel desembre, Guillem de Montpeller, procurador d'Alfons el Cast, reconegué deure 2.500 morabetins lupins i aiadins a Guillem Leteric, banquer montpellerí, i prometé pagar-n'hi 1.000 per la Circumcisió i, els restants, *ad hanc primam proximam pariam mensis octobris, de prioribus morabatiniis qui*

74. LFM, 463.

75. Codoin ACA, IV, p. 216.

76. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 39, p. 479-480. J. Lladonosa, *Historia de Lleida*, I, p. 156, esmenta la donació d'una casa a Poblet el 1156, al barri de Sant Joan, sense donar referència documental. No sé si és una confusió amb la de 1167 o una dada que desconec, trobada per l'erudit historiador lleidatà.

77. CP, 234, lín. 82.

de ista paria exierint, diu. D'aquest deute, contret *propter negotia* del monarca, magnats i eclesiàstics se'n declaren deutors, cadascun per la totalitat, cas de no pagar Guillem de Montpeller, i el primer de tots és el senyor Jorba, al qual segueixen Guillem Ramon Dapifer, els bisbes de Barcelona i Vic i l'arquebisbe de Saragossa. El bisbe de Barcelona respon de què tot s'acompleixi.⁷⁸ Guerau fa figura de prohoms, doncs, i de cavaller solvent, al costat dels grans personatges.

Un altre document potser pròxim en data al 1167,⁷⁹ és d'un contingut similar a l'abans esmentat de Guillem de Montpeller, però aquesta vegada Guerau de Jorba n'és personalment el protagonista. Ell, en efecte, reconeix deure a Guillem Leteric 4.000 morabetins lupins i aiadins, que, diu, pagarà *de hac paria transacta que fuit in mense october, quam pariam ego modo recipere debeo*. Per primera vegada veiem quina era la deu principal (almenys per aquesta època) de l'or de què disposava el senyor de Jorba: el cobrament de les *pàries*; i (ho comprovarem de seguida) es tractava de les d'Ibn Mardanix, el famós rei Llop de Múrcia i València. Que aquesta pogués ser una font d'ingressos de gran consideració per a l'intermediari en la percepció del tribut ens ho prova el fet que, el 1136, Ramón Berenguer IV hagués atorgat a Deusde, en feu, a canvi de 200 morabetins i certs pactes feudals el delme de les *pàries* que rebia d'Hispania. Deusde restava obligat a anar personalment a cobrar o enviar-hi el seu nunci, i esdevenia «homo» del comte:⁸⁰ el benefici de la gestió havia de ser considerable. Aquest devia ser el cas de Guerau de Jorba amb Alfons el Cast, i aquesta, al costat de les rendes produïdes pels seus castells, la font principal de l'or que ingressava a l'arca del baró. No ens estranya ja que pogués fer préstecs o compres i que el vegem, molt aviat, com constatarem,⁸¹ disposar de fortes sumes de diner.

Les *pàries*, però, no eren sempre d'efectiu cobrament. Algunes vegades, els reis moros que s'hi havien compromès diferien el

78. ACA, Alfons I, núm. 48; vegeu Jordi Ventura, *Alfons «el Cast», el primer comte-rei*, Barcelona, 1961, p. 108.

79. No té data, però és posat a continuació de l'anteriorment citat, entre els pergamins d'Alfons I (ACA, Alfons I, núm. 49).

80. ACA, Ramon Berenguer IV, núm. 66; Codoin ACA, IV, p. 47-48.

81. J. Ventura, *Alfons «el Cast»*, p. 117.

lliurament del numerari. Ho prova el document fa poc esmentat, quan diu que, si no és cobrada la *pària* pactada, Guerau pagarà tanmateix de la seva butxaca els 4.000 morabetins a Leteric abans de la primera setmana de la Quaresma següent. I, a continuació, l'arquebisbe de Tarragona, els bisbes de Barcelona i Vic, l'arquebisbe de Saragossa i Guillem de Montpeller, es constitueixen deutors dels 4.000 morabetins (cadascun per la totalitat) si ell no els paga en la data esmentada. Però cap d'aquests personatges cita les *pàries* més que el senyor de Jorba, que, com he dit, és el protagonista del document i l'únic cobrador del tribut per compte del rei; el que fan els altres, només, és recolzar-lo, puix que es tracta d'un afer que interessa al sobirà. El tracte és fet *in domo milicie Templi, iuxta Montempessulanum, in Bescalmo, super ortum qui est retro domum, iuxta ecclesiam*.

Finalment, arribem al document que atesta més clarament que cap el paper de Guerau de Jorba en el cobrament de les *pàries*. El publicà Villanueva⁸² i ens mostra que el senyor de Jorba feia d'intermediari en això entre Alfons el Cast i Ibn Mardanix.

Des d'aproximadament el 1162, el rei Llop «necessitava més que mai l'ajut, o almenys la neutralitat, dels reis cristians»⁸³ a causa dels seus problemes amb els almohades i de les rebel·lions que aquests introduïen en el seu regne, del qual arribà a perdre molt aviat València. Per això signà, el 5 de novembre de 1168, per mediació de Guerau de Jorba, una pau de dos anys, a comptar des del maig de 1169. Guerau prometia de pagar al rei català, el seu senyor, 25.000 morabetins pel rei Llop, dels quals, 5.000 els lliuraria abans d'un mes i la resta abans de Nadal o al més aviat possible que els pogués haver d'Ibn Mardanix. El rei Alfons assegurava a Guerau que tindria pau amb el rei Llop i el senyor de Jorba garantia que el de Múrcia signaria la mateixa pau. En el document, la postura de Guerau de Jorba és assegurada per la persona del seu germà Guillem de Cervera i un personatge

82. Jaime Villanueva, *Viage literario*, XVII, Madrid, 1851, p. 328-330, doc. LIV; ACA, Alfons I, núm. 62; vegeu J. Ventura, *Alfons «el Cast»*, p. 117.

83. J. Ventura, *Alfons «el Cast»*, p. 117. Per la situació en què es trobava el rei Llop en aquest període, vegeu M. Tarradell-M. Sanchis Guarner, *Història del País Valencià, I, Prehistòria i antiguitat - Època musulmana*, Barcelona, 1965, p. 300-301.

que, tant en la transcripció de Villanueva com en el pergami original és anomenat Lodoreng.⁸⁴ Guerau fa jurar també el document al seu fill Guillem d'Alcarràs, i una sèrie de nobles aragonesos responen que el rei Alfons respectarà el tracte.

Aquest és el període més brillant per a les finances de Guerau de Jorba (per bé que presenti també, jo ho veurem, algun moment enigmàtic). Si abans del 1167 havia comprat una casa i una vinya a Lleida, el 1174 li veiem fer la compra d'immoble més important que li coneixem: adquirí a Pere de Girona, a la seva muller Raimonda i a llur fill Ferrer una altra casa a Lleida, per la qual pagà 1.120 morabetins del rei Llop i aiars, dels quals ja els n'havia lliurats 900 abans i els 220 restants els donava al moment de signar el tracte. La casa era situada al millor barri de Lleida: la parròquia de Sant Joan Baptista, i el document té l'interès d'indicar que l'edifici tenia *sotols, obredors, turrem, finestres, eigurres*.⁸⁵ Poc després de la compra, el mateix any 1174, Guerau i els seus donaren aquesta valuosa casa a Poblet, amb els obradors i tot el que contenia.⁸⁶ Si els Jorba disposaven de diners no eren mancats tampoc de generositat. Amb tot, ja veurem que tres anys abans d'aquest magnífic obsequi, el monestir havia hagut de prestar al senyor de Jorba 400 morabetins.⁸⁷

Tot i això darrer, el baró sembla passar una època d'eufòria en tots els aspectes. No sols havia heretat del seu avi (i sens dubte del seu pare) una sèrie de castells i havia adquirit pel seu compte més dominis; no sols era una personalitat a la cort, que intervenia en tots els grans afers, i era conegut arreu del país fins al punt que el seu nom anava en boca dels grans trovadors de moda, i una de les vegades que Guillem de Berguedà denigrà el bisbe d'Urgell diu que les immoralitats del prelat les hi ha contades Guerau de Jorba,⁸⁸ sinó que el baró respon de préstecs importants fets pels banquers al monarca, intervén en el cobrament

84. ¿Lodoreng podria ser relacionat amb el Lop Ferrenc que apareix en documents d'aquesta època?

85. AHN, Cartulari Major de Poblet, f. 84 r-v. La primordial importància del barri format per la parròquia de Sant Joan l'ha destacada J. Lladonosa en els seus diversos treballs sobre història de la ciutat i els seus carrers.

86. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 139, p. 595.

87. Vegeu més avall.

88. M. de Riquer, *Guillem de Berguedà*, Abadia de Poblet (Scriptorium Populeti, 5-6), 1971, I, p. 70 i II, p. 77.

de les *pàries* i graneja tant que es pot permetre el luxe de regalar a Poblet una cassa que acaba de comprar per més de mil cent morabetins.

Hi ha, però, encara, en aquest període de la vida del senyor de Jorba, un fet que assenyala una gran adquisició feudal alhora que una despesa més important encara que les que li acabem de veure fer: havent necessitat el rei 2.000 morabetins, Guerau els hi prestà i, en penyora, Alfons li cedí els castells de Montblanc i la Riba; però, no havent-li pogut tornar l'esmentada quantitat, finalment, el 1177, el rei cedí a Guerau, Saurina i llur fill Guillem d'Alcarràs els esmentats castells, restant així cancel·lat el deute.⁸⁹

La cessió *in feudum* de Montblanc i la Riba, feta a perpetuïtat per Alfons i la reina Sança, inclou tots els termes erms i conreats, els plans i les muntanyes, les aigües, els molins, els forns i els drets feudals (*stacamentis, questiis et exorquiis*) el bosc (*ligna*) i tot el que pertany a l'ús dels homes. Els monarques cedeixen ambdós dominis amb el senyoratge sobre els castells i sobre els cavallers (*militēs*) del terme, tant aloers com feudataris, i amb la fadiga dels castells i de totes les terres, dominis i drets abans esmentats. Guerau tindrà, com a senyor de Montblanc i la Riba, el dret de reunir les guarnicions i defensar amb els homes dels termes aquests castells, contra tothom menys contra el rei. El monarca reté, però, la meitat de les rendes i drets, així com dels *melioramentis* que ell pugui fer-hi. L'altra meitat és la que percebrà Guerau *ad feudum* (és a dir en paga de la seva funció de vassall) pel rei i pels seus successors. Alfons i Sança es reserven també l'*alberga* (¿un tribut divers de la *statica*, potser?)⁹⁰ que han de rebre dels esmentats castells, i Gue-

89. F. de Bofarull, *Documentos*, doc. 3, p. 431-432, citant ACA, Reg. 13, f. 213.

90. El document diu *ipsas albergas et ipsas ostes*. Podria interpretar-se que *ostes* no és aquí el servei militar d'host, sinó que equival a la *hospedra*. (Vegeu Eulalia Rodón Binué, *El lenguaje técnico del feudalismo en el siglo XI en Cataluña. Contribución al estudio del latín medieval*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1957, p. 15, citant Valdeavellano). Més avall, com veurem, el rei diu que es reserva també la *statica* per sempre que vulgui. No sé si es tracta d'una de les habituals reiteracions dels documents de l'època i repeteix el sentit d'*alberga* i *ostes* o d'un dret diferent d'aquests. El 1178, Alfons el Cast, trobant-se a Cervera, condonà

rau no en podrà percebre cap porció, ni en el cas que els homes de Montblanc i la Riba la redimeixin. I si el rei fés alguna ampliació en la castlania (és a dir, en la terra o drets que formen la dotació del castlà), en retindrà la meitat, mentre que l'altra serà de Guerau *ad feudum*. Alfons es reserva també el dret d'estatge (*staticam*) en els esmentats llocs per sempre que vulgui. Guerau de Jorba donarà potestat dels castells als monarques quan aquests la hi demanin i el magnat serà «nostre», diuen Alfons i Sança, és a dir «home» o vassall llur, i tindrà l'obligació de seguir el rei en host i en cavalcada, i d'acudir a les cúries i en seguiment del rei⁹¹ quan aquest el cridi, i això darrer amb els seus cavallers feudataris, tant els dels termes dels dos castells ara cedits, com els dels altres llocs que Guerau pugui tenir pel monarca. El document, que acaba dient que Alfons ha rebut els 2.000 morabetins per aquesta infeudació, és datat a Tarragona el 8 de febrer del 1177.

La primera cosa que ens revela aquest text, apart l'augment de dominis feudals que representa per a Guerau, és la quantitat d'or veritablement ingent de què disposava el baró. 2.000 morabetins, ni que haguessin estat lliurats al rei en diverses etapes, són una suma que mai no havíem vist en mans del seu avi Guillem Dalmau. La dada, a part ser indicatiu de la fortuna de Guerau, és reveladora (sense que sigui lícit de generalitzar imprudentment) d'un augment considerable en la circulació de l'or a Catalunya, en el més de mig segle transcorregut.⁹²

als homes de Montblanc, a petició llur, *illam albergam seu procuracionem quam super vos et in vobis singulis annis accipere consueveram*, per 50 morabetins anuals, fent remarcar que cap castlà ni ningú rebés part d'aquest tribut. Guerau de Jorba signà també el document (AHN, Secc. Clero, pergamins, c. 2028, núm. 4).

91. F. de Bofarull transcriví *cunas et segaymenta*; suposo deu haver de ser *curias* en el sentit de *curtes*. Sovint, en els documents, van juntes les obligacions de *curtes et placitos et seguimentum*, o *curtes et seguis*. (Vegeu E. Rodón, *El lenguaje técnico*, p. 234).

92. No sabia decidir si Guerau rebé Montblanc i la Riba com a castlà (tal com digué Bofarull) o com a vassall que podia posar un castlà o uns castlans en aquests llocs. M'inclinaria, però, per la segona hipòtesi.

X

El declivi

Però l'economia d'aquests grans senyors del segle XII sembla sovint afectada d'estranyes alts i baixos i rares contradiccions. O les rendes dels dominis eren principalment en espècie i disposaven de pocs diners o, si en tenien, se'ls n'anaven de les mans amb gran facilitat. En algun cas, sembla que si un senyor despèn molt numerari és perquè també en manleva. Un baró tan important del Pla d'Urgell, per exemple, com Bernat d'Anglesola, hagué de comprar a Poblet, en dues ocasions, diversos animals per anar a la guerra amb el rei, i morí sense pagar-los. Això, a part manlleus de diners i cereals que féu al monestir i que tampoc cancel·là.⁹³

Amb Guerau de Jorba assistim a un cas semblant, amb la diferència, però, que les seves finances semblen experimentar una davallada més impressionant encara, atès que l'hem vist, en un cert període, disposar de quantioses sumes. El senyor de Jorba, de sobte, es troba necessitat de diners. El canvi de situació, en el seu cas, podria tenir, per hipòtesi, una explicació més lògica: si la seva font principal d'ingressos en numerari era el cobrament de certs percentatges en els tributs del rei de Múrcia, tributs del cobrament dels quals sabem que, si més no, els anys 1167 i 1168 ell n'era intermediari, aquesta font potser se li estroncà, tot i que, mort el 1172 Ibn Mardanix, el rei de València continuà essent tributari del rei Alfons. Qui sap si el monarca concedí la funció de cobrador a un altre magnat.

Siguin quines siguin les causes i les dates exactes de la crisi, el cas és que, cap al final de la seva vida, Guerau de Jorba es trobà mancat de diners. Ja (i són les contradiccions de què he parlat fa un moment) el 1171, tres anys abans de comprar la costosa casa de Lleida, Poblet hagué de deixar-li 200 morabetins, que el monestir manlevà al seu torn. Guerau els havia de tornar poc més o menys al cap d'un any, amb el *greuge*, i, si no ho podia fer, empenyoraria als monjos, diu el document, unes terres

93. Vegeu A. Altisent, *Poblet, Bernat d'Anglesola i dues expedicions militars d'Alfons el Cast (València i Tolosa)*, «Miscellanea Populetana», Abadia de Poblet (Scriptorium Populeti, 1), 1966, p. 178-180.

del Segrià⁹⁴ El mateix any, ell i la seva dona, juntament amb Guillem d'Alcarràs, assenyalen al monestir tres fiadors per 200 morabetins que diuen haver rebut en préstec i que tornaran, amb el *greuge*, amb certs pactes. I creuria que no es tracta pas del mateix préstec anotat abans.⁹⁵

Passen uns quants anys i, el 1181, Guerau i Saurina fan de testimonis per part de Pere de Puigverd llur gendre, en el reconeixement fet per aquest a Poblet d'un deute de 90 morabetins (de 150 que en devia) per raó d'una terra a Pira.⁹⁶ Tota la família sembla passar una mala tongada.

El 1185, Guerau i Saurina fan testament. Llurs deutes clars són 600 morabetins a Poblet que, diuen, van manllevar als monjos, i 600 més a Esteve de Valads. ;Però afegeixen que cal pagar també els deutes pendents de Guillem d'Alcarràs, llur fill difunt!

Després del testament, la cosa continua anant a mal borràs: el 1189, Guerau ha de demanar a Poblet 1.100 sous de Barcelona, pels quals empenyora Pira, amb l'autorització de Pere de Puigverd.⁹⁷ Tractant-se de Guerau, els monjos, tot i el que n'havien rebut, ja no es fien de promeses ni de fiadors, i volen penyores concretes. No hi ha dubte: Guerau, quant a diners, va de capa caiguda. Tant, que ja no solament els monjos, sinó que ningú no es fia d'ell, i ni Guerau la seva néta ni el seu marit el vescomte de Cardona, volen acomplir el que juraren el 1185 amb les mans sobre els Evangelis, quan, en fer testament el baró, asseguraren que, de les rendes dels seus dominis pagarien els seus deutes una vegada morts ell i Saurina. Potser això ens revela el fons del problema: el rendiment efectiu dels dominis del senyor de Jorba no era tan elevat com hom hauria pogut pensar. Perquè no sols Guerau i el vescomte es neguen (ho tenim textualment documentat) a rebre l'heretatge i pagar de les rendes els deutes de Guerau, sinó que ni Poblet ni els altres creditors del baró accepten de Guerau i el seu marit la garantia que seran pagats els deutes amb les esmentades rendes, ni l'abat de

94. A. Altisent, *Poblet, Bernat d'Anglesola*, p. 179 (AHN, Secc. Clero, pergamins, c. 2019, núm. 8).

95. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 123, p. 576-577.

96. J. Santacana, *El Monasterio*, doc. 144, p. 704.

97. AHN, Cartulari Major de Poblet, f. 47-48.

Poblet, escarmentat (*timens nimium*) vol rebre de Guerau la garantia que d'aquestes rendes podrà cobrar el que li deu, ni vol acollir Guerau i Saurina al monestir (com a donats? per a la sepultura?) més que si abans llurs deutes no han estat cancel·lats.

Per tot això, el matrimoni, ja vell, acut en darrera instància al rei, al qual, amb frase bíblica, anomenen «llum dels nostres ulls» (*vos, dominus noster rex, lucerna occulorum nostrorum*) i li empenyoren Montblanc i la Riba per 1.300 morabetins. El rei tindrà els esmentats castells, o els drets que ells hi tenien, fins que hagi recobrat la quantitat que els presta. L'empenyora-ment acaba amb una clàusula significativa: *non computatis fructibus in sortem*. És a dir, que les rendes que el rei percebi pels drets de Montblanc i la Riba que Guerau li empenyora no seran considerats com formant part de la cancel·lació del capital (*sortem*) prestat, sinó que tindran el caràcter d'interessos. És el pacte que avui s'anomena «de fruits per interessos» i que correntment és considerat usurari. La situació de Guerau de Jorba devia ser veritablement difícil, i ni el rei li fa gaires concessions. Diríeu fins i tot que l'escanya una miqueta. Aquest document d'empenyora-ment és signat pel matrimoni Jorba, llur filla Gueraua i el gendre Pere de Puigverd, entre altres.⁹⁸

«*Sic transit gloria mundi*». Guerau de Jorba, un dels personatges més vistents de la cort de Ramon Berenguer IV i especialment de la d'Alfons el Cast, senyor d'una sèrie de castells, cobrador pel rei de les *pàries* de Múrcia i València, comprador, a preus elevats, d'immobles i dominis, avi polític del vescomte de Cardona i sogre de Pere de Puigverd, hagué d'acabar sense tenir garantia que hom pagaria els seus deutes i es va veure obligat a empenyorar al rei dos castells, després d'haver-ho fet a Poblet amb un altre. El 1178, la reina Sança deia encara que prenia una determinació *pro consilio G. de Iorba iudicis*;⁹⁹ però diners són diners. El 1185, Guerau i Saurina fan testament, i tenim notícies d'ell fins al 1189.¹⁰⁰ El 1198, quan Pere de Sentmenat condona als monjos de Poblet una reclamació que els feia, diu que la

98. Apèndix, doc. 4.

99. AHN, Secc. *Clero*, pergamins, c. 2028, núm. 3.

100. *LB*, 303.

querella era per 80 morabetins que els reclamava *voce Gueraldi de Iorba, olim defuncti*.¹⁰¹ Mort el baró, els seus deutes encara portaven raons.

XI

Darrers aspectes del testament de Guerau: deixes, la sala i la descendència

Hem deixat de comentar el testament de Guerau i Saurina, i només ens hem referit als dominis que hi expressaven tenir. Però hi ha altres aspectes que crec que valdria la pena d'assenyalar. Després de nomenar els marmessors i de manar pagar llurs deutes i els de Guillem d'Alcarràs, els testadors disposen ser sepultats a Poblet (i ho foren efectivament, a la Galilea de l'església). Confirmen al monestir l'almúnia d'Avinganya i la de Ferran,¹⁰² així com la casa de Lleida, i manen que siguin pagats als monjos els 600 morabetins que els manlevaren. Guerau confirma igualment donacions de terres fetes als Templers de Gardeny i a l'Hospital de Jerusalem, deixa i confirma terres i un cens d'una fogassa a l'hospital d'Alcarràs, llega 100 morabetins al Sant Sepulcre (per a una llàntia a cremar davant la tomba del Senyor), cedeix o confirma a la leproseria de Lleida el domini directe d'un «honor» del qual la institució tenia ja el domini útil; confirma a l'hospital de Raïmat un altre «honor» que ja li havia donat, dóna o confirma terres i delmes a la Seu de Lleida, deixa 100 morabetins a Santes Creus, uns masos i terra a la canònica de Solsona, 20 morabetins a Sant Pere de Jorba (per a un calze de plata) i 20 a Sant Jaume de Galícia. Si el testament parla així de deixes i de deutes, també diu que els esposos són creditors de 800 morabetins per la meitat del *dominicum* del Talladell (*castrum* que d'alguna manera posseïen) i que hom els empenyorà.

101. CP, 190.

102. L'anomenada «torre de Ferran o de Ferrando» havia estat abans d'un moro anomenat Pichato (*turrem que fuit de Pichato mauro*) i Guerau l'havia cedida a un tal Ferran o Ferrando el 1149 per quan *Deus dederit Ylerda et terram ipsam in potestate christianorum*; es trobava *in terminibus de Alcharraz* (AHN, Secc. Clero, pergamins, c. 2000, núm. 9). Després passà a Poblet i fou, en principi, organitzada com a granja cistercenca (A. Altisent, *Les granges*, p. 14).

Resumim la impressió que ens donen les deixes piadoses de Guerau de Jorba i Saurina dient que no s'hi veu cap relació ja amb els santuaris de França ni amb Sant Pere de Roma. Tot va destinat (llevat de la deixa a Compostel·la i la del Sant Sepulcre) a esglésies i monestirs de la terra, i dos hospitals dels llocs amb els quals els testadors havien tingut relació directa.

Però hi ha sobretot un passatge, en el testament, que voldria comentar especialment. Els esposos deixen unes terres i unes rendes a la capella de Jorba, *quam fecimus* —diuen— *ante salam nostram*, i manen que els seus successors mantinguin el capellà que hi celebri la missa mentre resideixin o s'estatgin en l'esmentada *sala nostra de Iorba*. Guerau i Saurina deixen també a la capella els ornaments que han fet fer: un calze, una creu de plata, canelobres daurats, vestits litúrgics i ornaments d'altar, i funden una capellania perquè un sacerdot celebri allí cada dia la missa.

Què és aquesta *sala de Iorba*? L'interès de la pregunta resideix en el fet que encara avui persisteix el nom com apel·latiu d'una ermita situada al terme de Jorba¹⁰³ i composta d'una esglésiola romànica, amb una construcció adossada de pedra i tàpia. El conjunt és designat com la Mare de Déu de la Sala.¹⁰⁴

No es pot assegurar que l'esglésiola sigui la *capella* esmentada en el testament de Guerau de Jorba com feta bastir per ell i la construcció adossada el que resta de la *sala* residencial. Tanmateix, res no s'hi oposaria en principi. Una *sala* pot ser una casa d'una sola habitació espaiosa («la sala o casa del senyor»), una cambra gran, especialment destinada a reunir-s'hi moltes persones (per exemple, en l'expressió «sala d'armes»); pot ser la cambra principal i més solemne d'un castell i també pot designar d'una manera general la casa on hom habita, en el sentit anglès de «home».¹⁰⁵ En el testament dels Jorba, la *sala* designa

103. Sobre Jorba, a part la referència donada més amunt d'*Els castells catalans*, vegeu Juan Bassegoda Nonell, *Notas para la historia de Jorba*, Barcelona, 1959.

104. Vegeu *Album Meravella. Llibre de prodigis d'art i matura*, I, Barcelona, s. a., p. 107 i 113. Agraeixo a Joan Bassegoda Nonell les referències i fotografies que m'ha proporcionat sobre aquesta ermita.

105. *Diccionari Català-Valencià-Balear* i J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, s. v. «sala».

el lloc on residien o s'albergaven. Que el mot es refereixi al que, transformat, és ara l'edifici adossat a l'ermita de la Sala no és impossible, tant pel que fa al nom com pel fet que la cambra que constitueix aquest edifici sembla massa gran per a haver estat fet com a casa de l'ermità. Però a Jorba hi ha també restes del castell (allunyades de l'ermita) i d'una església del castell, dedicada a Santa Maria, que sembla ser del segle XI o XII.¹⁰⁶ El testament, en parlar de la sala ¿es refereix al castell (d'una manera, però, poc habitual a Catalunya) o a una residència més petita, de la qual serien restes la construcció adossada a l'ermita? Sense contestar aquesta pregunta, recordaré que són coneguts altres topònims la Sala a Catalunya i que almenys un d'ells sembla fer referència explícita a una torre, amb una cambra no pas gran, però solemne, i justament del segle XII segons sembla. Penso en la torre quadrada d'uns 17 m. d'alçada, amb parets de 1'60 m. d'amplada, dividida en tres pisos, de la Sala de Comalats (Passanant), als límits de la Conca de Barberà i la Segarra. Aquesta torre té, en el pis superior, unes arcades sostingudes per gruixudes columnes. Enric Moreu-Rey, que la descriu, diu què en pensava Agustí Duran i Sanpere, que insinuava que la sala amb arcades podria ser *la sala* primitiva, la que donà nom al lloc. «Si hi afegim —escrivia Duran— un enteixinat i uns draps de ras a les parets, tindriem una veritable sala d'un castell». Moreu-Rey, que transcriu això (sempre referint-se a la Sala de Comalats), comenta: «*Sala* designaria l'habitable propi per acollir el senyor o el sobirà per a una estada breu; així com *palau* (o *palol*) era un edifici destinat a rebre'l en més llarga permanença».¹⁰⁷ Deixo en suspens, quant a mi, decidir si l'església de la Mare de Déu de la Sala de Jorba és o no la *capella* que féu construir Guerau de Jorba, i si l'edifici adossat són o no les restes de *la sala*, que podria haver servit per quan el baró no s'estatjava al castell.

106. J. Bassegoda, *Notas*, p. 2 cita un document de 1374 que parla de la *capella constructa in fortitudine castris de Iorba sub invocatione Sancte Marie*; Bassegoda diu que aquesta església és romànica i probablement dels segles XI o XII.

107. Enric Moreu-Rey, *La Sala de Comalats, senyoriu de Santes Creus*, «Santes Creus. Boletín del Archivo Bibliográfico», núm. 35, vol. IV (1972), p. 288.

Finalment, diré dues paraules sobre dos membres de la família del meu protagonista. Els dominis deixats per ell i Saurina a llur filla, la muller de Pere de Puigverd, foren confirmats a Gueraua, el 1187, pel rei Alfons, en un document que esmenta els feus i alous i fa referència especialment a Vinaixa, Albió, Vallclara, els Omells (o Omellons) i les Piles. Ella i els seus, diu el document, els tindran pel rei i els seus successors, a llur servei i fidelitat, i Gueraua haurà de donar-ne potestat al monarca sempre que la hi demani. No entro en altres detalls del document, atorgat a Montblanc el setembre de l'any esmentat.¹⁰⁸

Quant a la jove de Guerau de Jorba, Elisenda d'Alcarràs, vídua de Guillem, en posseïm un llarg i interessantíssim testament publicat, datat el 1205.¹⁰⁹ Comentar-lo, ara, resultaria desplaçat i allargaria encara massa més aquest estudi. Per avui, el dono per acabat.

XII

Conclusió

He fet passar el lector per una tortura de menudes recerques, que li han exigít més paciència que no pas li han proporcionat el goig d'uns resultats vistents. Jo n'he estat el primer decepcionat. Feia temps que anava darrera el fantasma de Guerau de Jorba, però en tractar ara d'evocar-lo no he aconseguit de fer-lo tornar a la vida tan intensament com hauria volgut. La seva figura resta incompleta, i incompleta la seva situació en la societat del seu temps. De qui, per exemple, heretà Jorba? ¿Quin rastre deixà la seva vida privada? Els documents i el testament no ens en diuen res, quan, en altres casos, de vegades, l'esment d'unes peces de roba o dels mobles o estris de l'interior d'una casa, aixequen una punta del vel i ens deixen entreveure quelcom d'una residència del segle XII. Paciència. Potser la insatisfacció davant els resultats d'una recerca forma part de l'experiència de l'historiador. L'artista, quan li ha estat donat d'abastar el foc del cel, pot construir les seves figures atapeint-les de carn i d'ànima, i els sis personatges de Pirandello poden dir a

108. ACA, Cancelleria, Vària d'Alfons I, Reg. núm. 2, f. 64 r-v.

109. CSCV, 1252.

l'autor que són més vivents que no pas ell mateix. L'historiador només pot escoltar els documents i les dades que hi troba i, tot i que les interrogui àvidament, no sempre el passat es dreça davant seu amb la vida i la lògica d'una totalitat orgànica.

Jo anava a la recerca d'un home del segle XII, esperant veure'l viure i fer-lo parlar. Quan he rellegit els documents i he enfilat les meves fitxes, l'home ha sorgit i ha dit uns mots, però no pas tots els que jo hauria volgut perquè tot ell esdevingués intel·ligible. La seva figura, les seves relacions familiars, la seva fortuna, la seva vida, resten incompletament conegudes. Potser, però, si almenys no l'he destrossat massa, el meu personatge, amb el seu silenci, completa la seva sòbria eloqüència, i les zones d'ombra que resten a la seva figura i a la dels seus, li donen també una mica de llum en fer-ne un home més real que no pas ho hauria estat si hagués resultat tan lògic i tan coherent com no són mai els homes. En tot cas, respecto finalment allò que Guerau de Jorba no m'ha volgut dir. Cal deixar callar els espectres.

AGUSTÍ ALTISENT

APÈNDIX

1

1119, agost, 1.

Declaració jurada de les darreres voluntats de [Bernat Pere de Ponts, anomenat] Vidià.

A.H.N., Secció Clergat, pergamins, carpeta 1995, núm. 19.

In Christi nomine. Hec est sacramentalis condicio ultime volumptatis cuiusdam nomine domni Vidiani, quas testificant testes presenciales et publicant sui advocati de predicto conditores et hab (sic) eo helecti distributores rerum suarum, id est Guillelmus prior et Miro Guillelmi et coniux sua Beatrix, quibus iussit per suum testamentum in presencia Petri Archidiachoni et Petri Bernardi et Arnalli Petri et Petri Arnalli et Guillelmi Arnalli et Bernardi Mironi presbiter. Nos supra dicti

testes, unum et verum dantes testimonium, testificamus iurantes super altare Sancti Yacobi quod est fundatum intra ecclesiam Sancti Petri de Ponts, in presencia supra dictorum virorum, ordinante et recipiente Guillelmo iudice quod ita iussit nobis distribuere facultatem suam predictus auctor et ordine isto nobis iniunxit in suum testamentum. In primis iussit solvere sua debita que debebat in comune, et postea mandavit aprehendere suis manumissoribus terciam partem de omni mobile quod habebat cum muliere sua et iussit dividere per IIIor. partes; unam partem dimisit ad opera Sancte Marie Sedis et ad opera Sancte Marie Celsone, aliam domni episcopi, terciam Sancte Marie de Gualter et Sancti Petri Pontis et Sancti Tyrsi Uliole et Petri (?) Sancti Petri de Podio viride et Sancte Marie de Agrimonte; quartam iussit distribuere clericis de predictis ecclesiis. Et ipsa pignora quam tenebat ille et mulier sua de comite simul iussit dividere per tercium et dari ipsam terciam partem pro anima sua. Et dimisit coniugi sue et filio ipsas espadas quas tenebat Raimundus Arnalli Bargaio, et dimisit Sancte Marie de Gualter corpus et animam suam cum medietate de decima quam habebat in Espudeles, cum receptis quas ibi habebat, et unum molendinum in Pug verd cum servicio quod habebat in Gitardo Gillelmi de Pug verd et Raimundo Bernardi de Claret, cum sua medietate de alodio quem habebat cum Sancto Petro de Pug verd cum medietate de suas mansiones et de cortilio quas habebat in solo de Pug verd, cum una area prope suam, cum uno alode quem vocant Trili(a?) ad concinnandam lampadam ipsi ecclesie. Et evacuavit se predictae ecclesie de Gualter et de Sancto Petro Petro (sic) de Ponts de mansionibus et terris et vineis quas mater sua dimisserit iam dictis ecclesiis, et iussit redimere quod erat impignoratum de suo aver et de muliere sua. Dimisit Sancto Petro de Ponts orto comitale cum medio molino, cum servicio quod debebat illi facere Arnallus Iozberti de Soler. Dimisit Sancte Marie Sedis illum recept quod habebat in Rocha fort et mandavit coniugi sue dare potestatem sine engan de Malgrad ad clericos de Celsone, et si Guillelmus Dalmacii non vellet dare ei potestatem de iam dicto castro, mittat ei in pignore de suo alodio quantum valeat Malgrad. Dimisit Sancto Tyrso ipsam condaminam de Maruniol que se tenet cum ipsa de Miro Gitardi, de reger a d'encha. Et pro calice quem manlevavit de Sancto Petro de Pug verd iussit mittere de suo alodio aut uno molino ut teneat Sanctus Petrus donec exeant .XXX^a. solidos plate fine. Et dimisit ad filium suum Pons et Agrimont et Uliola et Pug verd et Baiona et Almanara et Celsone et Castelions subirans et sutirans cum eorum terminis, et redimat dominicum de Bernard Echardi uno mulo de .C. solidos, et illum de Raimundo Arnalli per .XXi. et duos moabatinos, et Cleriana cum fevo de Ioval et Sancti Martini cum suos dominicos et Barbera quem tenea(n?)t per fevum de Ermengaudo comite, et Apiera et Penna freita de meo alodio, et .X. caballerias de alodio de Balagario subtus reg. Dimisit illi ab integrum ut teneat et abeat et possideat cum matre sua, illa domina et potentissima, cum marito et sine marito, usque ad .XII. annos, et quando venerit ad eundem terminum habeat filius suus totam suam

honorem supra scriptam quod mater sua retinuerit. Et post obitum matris revertatur ad filium illum castrum quod mater sua retinuerit. Et si illa vult stare sine marito teneat in vita sua tota iam dicta honore cum filio suo, et donet maritos ad filias suas. Et si illa acceperit virum, in iam dicto honore sit homo de filio suo et iuret illi fidelitatem de corpore et membris suis, et ut reddat ei suum honorem ad .XII. annos. Et si minus evenerit de filio suo antequam de suis sororibus similiter faciat ad illas, et habeant iam dictum honorem per medietatem excepto quod dimisit uxori sue. Et si Sicardis filia sua acceperit virum filium Mironis Arnalli, remaneat iam dictus honor ad Ermesindem filiam suam. Et si obierit filius suus sine infante, remaneat Baiona ad Guillam germanam suam et ad filios suos. Et dimisit nepoti suo Petro Arnalli Clerianam et fevum de Ioval, et abeant cavallarii qui tenebant per me per illum, et ille habeat per uxorem eius et filium. Et dimisit uxori sue et filio Alvespi. Et mandavit suis hominibus ut dedissent potestatem per fidem sine engan uxori sue et filio de omnibus castris suis et de omni honore quem per illum habebant, et si mater et filius perdiderint fevum vel alodem, mandavit suis ut cum hoc quod remanserit adiuvent defendre et gerregare. Et si minus evenerit de uxore et de filio et de filiabus suis sine infante vel infantibus, dimisit totum suum alodem et honorem suis nepotibus Guillelmo et Petro et Raimundo ut sint pares et equales. Et dimisit uxori et filio suo totos suos directos sicut superius est scriptum, et si uxor et filius et filie¹ sine infantibus obierint et nepotes iam scripti obierint, dimisit castrum Uliole ad tabulam Sedis Urgelli et Pug verd Sancte Marie Gualterii cum suis pertinenciis. Et dimisit uxorem suam et filium et filias in guarda de suis hominibus et in baiulia domni Otonis episcopi et Geralli Alamanni ut adiuvent tenere et defendere totum hoc supra suprascriptum (sic).

Hec omnia suprascripta ita mandavit et ordinavit et postea, non mutata voluntate si (sic) discessit ab hoc seculo in mense marcio preterito, et nos secundum ipsius voluntatem legaliter publicavimus et testificati sumus, et ulla fraus nec malum ingenium ihic (sic) impressa non est, sed secundum ipsius voluntatem est superius et scriptum et dictum, et ea que scimus recte et veraciter testificamus atque iuramus per super anexum iuramentum in Domino.

Late condiciones kalendas augusti, anno .XI. regni Ludovici regis.

Sig†num Petri Bernari. Sig†num Arnalli Petri. Sig†num Petri Arnalli. Sig†num Guillelmi Arnalli. Sig†num Beatrice uxoris sue, qui hanc condicionem iuramus infra .VI. menses eventilavimus. Sig†num Mir Geralli, capellani, Sig†num Mir Guillelm. Raimundus sacer † Sig†num Pere Baboth, visores et auditores de factis sacramentis. Guillelmus sacerdos et iudex qui legaliter hoc adfirmat †

Arnallus Petri monachi et sacerdotis qui hanc condicionem rogatus scripsit et † subscripsit die et anno quo supra.

1 et nepor (sic) cancel.lat.

1133, setembre, 29.

Declaració jurada de les darreres voluntats de Guillem Dalmau [de Cervera].

A.H.N., Secció Clergat, pergamins, carpeta 1998, núm. 4.

In Christi nomine. Hic est sacramentalis conditio ultime voluntatis cuiusdam defuncti nomine Guillelmi Dalmatii, quam testificant testi advocati Alarig, Bernar d'Ulunga, Ramon de Timor, Ramon Guillem de Vilagrassa, Bermon de Monte pao, et Guillelmus de Pugalt, et Gerall Salad. Nos vero supradicti testes vidimus et audivimus et presentes eramus quando suaprascriptus defunctus, plena memoria et sana mente, omnia sua ordinavit et nobis rogavit ut omnia sua precepit nobis distribuere sicut ipse scribere iussit. Ideo nos supradicti testes iuramus et testificamus per trinum et unum Deum et super altare Sancti Martini que est fundatus in ecclesia de Sancte Marie Cervarie, in presencia sacerdotum Petri Bonifilii et Arnalli Guillelmi et Guillelmi sacri custodi et iudicis et aliorum multorum hominum. In primis iussit suos debitos in comune solvi, et dimisit ad Sanctum Sepulcrum Iherusalem morabetinos .XXX., et ad hospitale Iherusalem morabetinos .X., et ad Sanctum Petri Archellis morabetinos .V. ad calicem argenti, et ad Sanctum Petrum Rome morabetinos .V., ad Sancta Maria Pugensis morabetinos .V., et ad Sanctum Iacobum Gallicie morabetinos .V. Et dimisit ad opera Sancte Marie Agremontel morabetins (sic) .XX., et dimisit ad opera Sancte Marie Monte oliu morabetinos .X., et ad opera Sancti Iacobi de Timor morabetinos .X., ad opera Sancte Marie Celsone morabetinos .V., et ad Sancte Marie Sedis Urgellensi morabetinos .V., et ad opera Sancte Marie Cervarie morabetinos .X. ad calicem argenteum, et ad Sanctum Nicolaum Cervarie ferragenal unum ad ipsum abeurador subira et precium de suis alsbergs unde comparetur alaudia ad Sancti Nicolai tantum quantum unum presbiterum cantet missas omni tempore pro anima sua et suae (sic) uxori et visitet sepulcrum illorum. Et reliquid ad Sancte Marie Celsone condemina una qui est ad ipsos chaus ad Timor, et vineas de mulnel subira, et unum mansum in Timor de Petro Iohanni cum omni servicio que ad ipsum faciebat. Et dimisit ad Sanctum Petrum Archellis unam condeminam qui est in Ondara ad ipsa fonte parte reger, et ad Sanctum Andree Ville grasse ipso alod dimisit que comparavit de Ramon Iohan et ipsos ferragenals qui sunt ex parte ipsius katri ex Villa grassa contra Agremontelli. Et ad Sanctam Mariam de Monte oliu et ad Sanctum Salvatoris ipsa condemina de amenlers. Et dimisit ad Sanctam Mariam Celsone ipsas vineas de Malgrad qui fuerunt de Vidiano, et ad Sanctum Iacobum de Timor quartam partem de vineis de Turel, et ad Sanctum Petri Cervarie unum ortum ad sua trila quem tenet Bernadus clericus. De alio vero qui remanet de suo mobile dimisit ad Sanctum Iacobi de Timor ut comparetur alaudia unde stabiliant unum presbiterum qui canten (sic) missas omni tempore per sua anima et sua uxori. Et ad

cavallariam Iherusalem dimisit suum cavallum et suas armas excepto alsberg, et ad totas ecclesias qui sunt in honore ipsius dimisit taschas pro anima sua et sua uxori, pro emendacione de suis decimis. Et pro hoc, clerici ecclesiarum illarum cantent missas per animas illius et sua uxor, ut omni tempore trium dierum [.....]. Et reliquid ad Sancti Petri sedis Vico quart .I. de olei de suo dominico de Espelt, ut ascendant lampdam ante altare ipsius loci omni tempore, et ad Sancti Benedicti Baies uno quart olei ut accendat lampadam ipsius altari de expleto de suc dominico de Gerovards. Insuper dimisit sue uxori si eum supervixisset quod et [.....] omnem suum honorem fevum et alaudem [.....] in vita sua sine blandimento ullius hominis vel femine, et post obitum eius dimisit ad filiam suam et ad virum suum Guillelmum omnem suum honorem fevum et alaudem in vita illorum, excepto kastrum Tous que reliquid ad Gerall neptem suum, et si Gerallus noluerit laudare suum testamentum filia ipsius recuperasset kastrum de Tous. Similiter ipsam baiuliam de F'lix. Post obitum vero filie sue dimisit ad Gerall neptem suum Odena et Rabinad, tali modo ut Guillelmus Podio alti abeat per illum, et neptem suum Guillelmum, qui abebat Cervera, similiter abeat Odena et Rabinad per Gerallum, et Gerallus abeat dominicum patris sui, et neptem suum Guillelmum abeat ibi dominicum Guillelmi Dalmacii et melioramentis et estaticas et acaptas sicut resonabat in convenientias illius abeat per medium Guillelmus et Gerall, et chestas similiter. Et dimisit ad Gerallum neptem suum Ondara per alaudium et per suam hereditatem, et alaudium quem tenebat Berenguer Tedball post obitum filie sue, tali modo ut Guillelmus neptem suum abeat Ondara per Gerall, et ipsos cavallarios per illum solidamente, et abeat Gerallus ipsum dominicum de Ondara solidamente exceptus hoc quod dimisit ad sanctos. Et dimisit ad Gerallo kastrum de Mont agud et de Pinnana cum illorum terminis et pertinentiis, quomodo resonat in convenientias de Dalmacii Gerovardi et de Gerall Alamanni, sive kastrum Mont briso per alod. Et post obitum Bernardi Brocardi et de Marie sue uxori, dimisit ad Gerallum tota illorum tene done que abebant per illum in Cervera. Post obitum de filia sua et de Guillelmo viro suo, dimisit ad neptem suum Guillelmum kastrum de Cervera feuvos et alaudes quomodo abebat et tenebat, exceptus mansum de Bernard Brocard que abebat donatum ad Gerallum et exceptus alaudes de sanctis, et baiulia de Tordera et de Crucia quomodo ibi abebat dimisit ad Guillelmum sive ipso soler quomodo abebat, et kastrum de Agremont cum suis pertinentiis dimisit ad Guillelmum, similiter kastrum de Mont tornes cum suis terminis et pertinentiis, et kastrum de Gimara cum suis terminis et pertinentiis quomodo superscriptum est in suas convenientias, et kastrum de Monte oliu cum suis terminis et pertinentiis, exceptum hoc quod dimisit ad sanctis, et kastrum de Villa grassa cum suis terminis et pertinentiis, exceptus hoc quod dimisit ad sanctos, et kastrum de Limdars cum suis terminis et pertinentiis quomodo abebat ex Sancto Petro de Archells. Et dimisit ad iamdictum Guillelmum kastrum Sancti Antonini cum suis terminis et pertinentiis, et kastrum de Esepeuth cum suis terminis et pertinentiis et cum

mansos que¹ ibi abebat enadidos, et si episcopus noluerit concordare cum Guillelmo ipse episcopus reddat in iam dicto Guillelmo .C. viginta uncias quod ipse dedit ad Archiepiscopo sedis Vico et ad Petrum Raimundi; postea Bernardus suus neptum abeat per episcopo, et Guillelmus frater suus aberet (sic) per Bernardo. Et dimisit ad Guillelmus ipsum kastrum de Monte leo quomodo eum abebat, et ipsum kastrum de Frexaned hoc quod ibi abebat et abere debebat. Et relinquit ad Petrum suum neptum ipsum kastrum de Gavar cum suis terminis et pertinenciis, tali modo ut donet potestatem ad Guillelmum fratrem suum et abeat per illum. Similiter dimisit ad Guillelmum suum netum kastrum de Malgrad, et abeat per Sancta Marie Celone, et sit illi fidelis exceptum hoc quod abebat donatum ad sanctos, et dimisit ad Guillelmum kastrum de Timor cum suis terminis et pertinenciis exceptum hoc (quod) abebat datum ad sanctos, et relinquit ad Arbert netum suum kastrum Mirales hoc quod ibi abebat et abere debebat, et kastrum de Mazana, ut aberet per Petrum Bernardum, et ipsum Soler de Mazana per alod qui fuit de Berenguer Gitard cum suis terminis et pertinenciis, exceptus hoc quod dimisit ad sanctos, et sancti Felicis et parrochiam Sancti Iuliani (quomodo?) abebat, et parrochiam de Kastel terzol ut aberet per Bertran, et cavaleria que tenet Bernard de Talamancha ut abeat per Arbert. Et ipsum fevu de Geronnes necnon et (Vilela?) cum suis terminis et pertinenciis. Et Gerovards cum suis terminis et pertinentiis, et kastrum Callers quomodo abebat per suos seniores, sive ipsos alaudes quos abebat per alaudes. Insuper dimisit ad Guillelmum suum netum kastrum de Tarragona et alod de Banneres. Et dimisit ad Ramon netum suum Guardia de Prads et alod que abebat in Barbera ante eius villa. Et ego Solesten dimitto ad Ramon ipsa mea hereditate de Vall fagonna et de Lorag quomodo relicquid ei pater suus et mater sua et Raimundus (abebat?) per fratri suo Guillelmo et dominicos aberent per medium. Et iussit ut valeret Guillelmum ad Raimundum per fide sine engan. Et dimisit ad Guillelmum Kastrum asinos, et abeat Petrus frater suus per illum, et dominicos abeant per medium. Et dimisit ad Petrum Iuneda per alod quomodo abebat per comite. Et dimisit ad Guillelmum Gebut et abeat Petrus per illum, et similiter Kala terra. Et dimisit ad Guillelmum Torres per alod, et fevos et alaudes [...] de Lerida et de Meranges dimisit ad Guillelmum et ad Gerallum per medium. Et si diminuerit de Gerallo sine infante coniugii remaneat ad fratrem suum Guillelmum, et si diminuerit de Guillelmum sine infante legitimi coniugii remaneat ad Petrum ipsa honorem quem Guillelmus Dal(matis) abeat donatam ad Guillelmum, et si Petrus obierit sine infante legitimi coniugii remaneat ad Arbertum, et si Arbertus obierit sine infante de coniugii remaneat ad Raimundum, (et si?) toti obierint sine infantibus legitimi coniugii remaneat ad illorum filios et filias, et de unum remaneat ad alium, et de maiore usque ad minore, et de minore usque ad maiore. Iusuper dimisit omnes suas capellanas ad Bernard suum netum, de omni sua honore. Et rogavit et precepit suis hominibus ut atenderent et facerent hoc quod ipse scribere iussit. Postquam hec omnia ordinavit migravit ab hoc seculo, et nobis scientibus non mutavit suam volunta-

tem. Et infra spacium sex mensium hoc confirmatum et iuratum fuit in presencia multorum hominum.

Actum est hoc iudicium .III. kalendas Octobris, die sabbato, anno .XXVI. regnante Ledovico rege.

Sigñum Solesten, qui istum iudicium firmavi, testibus firmare rogavi. Sigñum Alarig. Sigñum Bermon de Mont pao. Sigñum Guillem de Pug alt. Sigñum Geral Salad. Sigñum Bernard Uluiga. Sigñum Ramon de Timor. Sigñum Ramon Guillem de Villa grassa, nos qui vidimus et audivimus quando suprascripta omnia predictus defunctus scribere iussit.

Guillelmus sacristas, lator iuris, hoc confirmo † legibus.

Sigñum Gerall de Iorba qui istum iudicium sicut scriptum est laudo et confirmo. Sigñum Guillem de Cervera qui istum iudicium sicut superius scriptum est laudo et confirmo.

Arnallus presbiter qui hoc iudicium rogatus scripsit die et anno quo sup † pra.

1 nos, cancel.lat.

3

1185, febrer, 18.

Testament de Guerau de Jorba i la seva muller Saurina.

A.H.N., Secció Clergat, pergamins, carpeta 2039, núm. 12 (còpia de començament del segle XIII).

A.H.N., Cartulari Major de Poblet, f. 200 v. - 201 v.

Quia nullus in carne positus est qui valeat evadere periculum mortis, idcirco, in Dei nomine, ego Geraldus de Iorba et uxor mea Saurina, pari consensu et equali voluntate et in nostra sanitate et perfecta memoria, nos ambo hec nostrum testamentum facimus et pariter ordinamus, in quo manumissores nostros eligimus, Berengarium, scilicet, Tarraconensem archiepiscopum, et Stefanum, abbatem Populeti, vel successores eius, et magistrum Milicie in partibus Yspanie et Raimundum atque Guillelmum de Cervaria, Berengarium de Boxados atque Berengarium de Villafranca, quibus plenam potestatem concedimus dividendi et ordinandi omnes res nostras, sicut in hac pagina scriptum invenerint, tamen, si nos mori contigerit antequam aliud testamentum faciamus. In primis mandamus persolvere omnia nostra debita et Guillelmi de Alcarraz, filius nostri, que vera sint. Et mandamus quod nostra corpora sepeliantur in monasterio sancte et gloriose Virginis Marie Populeti, et relinquimus eidem monasterio Populeti illam almuniam de Avingania cum omnibus terminis et pertinenciis suis, et almuniam de Ferrando cum suis terminis, preter illam sortem quam dedimus hospitali de Alcarraz. Similiter relinquimus ad monasterio illas domos quas emimus de Petro de Gerunda, infra urbem Ylerde. Et post obitum nostrum, reddantur ipsi monasterio Populeti .DC. morabetinos quos inde manulevavimus. Hec omnia superius dicta damus et in perpetuum relinqui-

mus monasterio Populeti, amore Dei et salute animarum nostrarum et filiorum nostrorum, Geralda, scilicet, atque Guillelmi de Alcarraz. Et relinquimus milicia Templi illum nostrum honorem Ylerde quem habemus ad Palacium de Fontaneto, quem comparavimus de Arberto de Casteleto et de R. de Alost, et ipsam almuniam que fuit de huiusmodi compra, quam homines de Cubelles modo tenent, cum terminis suis, et omnia illa nostra directa de Almozdra. Tali autem pacto hoc totum relinquimus milice Templi, quod fratres templarii semper teneant infra domum de Garden unum sacerdotem ultra numerum illorum qui modo ibi sunt constituti, qui sacerdos ibi cotidie celebret missam pro animabus nostris et omnium fidelium defunctorum. Et relinquimus sancto hospitali iherosolimitano unum mansum in Zudanel, illum scilicet Iohan de Pina, cum omnibus suis pertinenciis, sicut iam ei dedimus ipsum cum carta. Et relinquimus sancto et gloriosissimo Sepulcro .C. morabetinos de quibus honor emerint, de quo semper ardeat quedam lampas die et nocte ante sepulcrum Domini, pro salute animarum nostrarum. Et relinquimus capelle de Iorba, quam fecimus ante salam nostram, ipsum campum de Canaleta et vineas quas habemus prope ipsum columbarium, sicut sunt sub cechiam et super cechiam; et ipsum hortum prope molendina, et omnem tascham de dominicaturis, et eximentis nostris quas habemus in ipso castro de Iorba et in omni termino suo, et in castro de Odena et in termino suo, et in castro Aolino et in termino suo, et in castro de Tous et in omni termino suo. Et successores nostri donent semper ibum et potum honorifice ipsi capellano quem predictam capellam cantaverit. Tamen, dum ipsi permanserint in ipsa nostra sala de Iorba. Et relinquimus adhuc eidem capelle omnia illa ornamenta ecclesiastica que modo ibi habemus facta, scilicet, calicem argenti et crucem argenteam et duo candelabra deaurata et vestimenta sacerdotalia et superaltaria. Et pro toto hoc superius dicto instituatur unus capellanus in ipsa capella, unus post alium, qui cotidie ibi celebret divinus officium pro salute animarum nostrarum et filiorum nostrorum et aliorum fidelium defunctorum. Et ille presbiter stet ibi assidue, et faciat ardere unam lampadem die et nocte ante altare ipsius capelle, de redditibus predicti nostri honoris et decimis illorum nostrorum molendinorum, quas integre ibi similiter relinquimus. Et relinquimus hospitali de Alcarracz unam sortem terre sicut resonat in ipsa carta quam ibi factam habemus, et ipsum honorem qui fuit de Veziano, et ipsum ortum qui est prope illud hospitale, et unam pareliatam terre in seccano de Alcharraz, de ipsa speluncha usque ad remel, et unam fogaciam frumenti cotidie in nostro furno de Alcharraz. Et propter hoc dictum superius instituatur unus sacerdos in ipso hospitale, qui semper et cotidie celebret missam in ecclesia de Alcarraz pro animabus nostris et omnium fidelium defunctorum. Et relinquimus hospitali de Rachmato ipsum honorem quem iam ibi dedimus, tali modo quod qui illud hospitale regerit, expendat omnes illos redditus honoris in pauperibus inde transeuntibus. Et relinquimus ecclesie sedis Ylerde nostram partem ipsius honoris quem nos et R. de Montecatano habemus in villa Ylerde, ante domos Populeti, et omnes decimas de Avin Zudanel, exceptis decimis nostre dominicature, quas

relinquimus ecclesie de Avin Zudanel. Et adhuc relinquimus predicte sedi Ylerde totas illas decimas ipsius turris Petri de Monteolivo et de suis terminis. Et dimittimus monasterio Sanctis Crucibus .C. morabetinos. Et relinquimus Sancte Marie de Solssona unum manssum in Rachmato, illum scilicet de Petro Sancte Marie, cum omni servicio que nobis facere debet, et in Alcarraz mansus de Abdela, cum servicio quod facere debet, et illam sortem quam ibi dedimus. Et relinquimus Sancto Petro de Iorba .XX. morabetinos quos habebamus in quadam cavalleria quam redemimus de B. Podii alti, et sint ibi dati pro uno calice argenti. Et relinquimus Sancto Iacobo Galicie .XX. morabetinos. Et ego Geraldus de Iorba relinquo totum meum honorem Saurine uxori mee in vita sua, si ante illam obiero, preter sponsalium Elicsendis nurus nostre, sicut ipsum ei confirmavi. Tali modo, quod Saurina uxor mea, cum consensu nostrorum manumissorum, persolvat omnia mea debita et laxas, sicut superius est scriptum. Et dono ei, ad suam voluntatem faciendam, omnem ipsum honorem quem habeo in Cervaria et in suo termino, et omnem honorem quem comparavi in Castro novo et in suo termino, et honorem quem habeo in Ulmellis, et illos morabetinos pro quibus teneo in pignore Castrum novum, et medietatem tocus mei mobilis, et omnes meas equas. Et relinquimus Gerallate nepti mee, filie Guillelmi de Alcaraz, ipsum nostrum castrum de Alcharaz cum suis terminis, et castrum de Monteacuto de Litera, et castrum de Rachmat cum suis terminis, et castrum de Montealbo cum sui termino sicut nos eum acaptavimus de domino rege, et villam de Ripa cum suo termino, et castrum de Iorba cum suo termino, et castrum de Montmeneu cum suo termino, et castrum d'Ondara cum suo termino, et castrum de Rabinat cum suo termino, et castrum de Montfalchon cum suo termino, et castrum de Veziana cum suo termino, et castrum de Tous cum suo termino, preter Cochalam cum suo termino et ipsam emendam quam inde habere spectamus, quam retinemus adhuc ad nostras voluntates faciendas. Similiter relinquimus eidem Geralde castrum de Odena et castrum Aolinum cum terminis suis, et ipsum honorem quem Petrus Raimundi Bernardi tenet pro nobis in Avinerme (?). Et relinquimus Geralde filie nostre Avint Zudanel cum suo termino, et turrem de Monteolivo, ita quod filii Petri de Monteolivo et sui teneant pro illa ipsam turrem sicut pro nobis tenere solent. Et relinquimus ei nostrum honorem de Avinaixa et de suo termino, et quantum habemus et habere debemus in castro de Albio, et castrum de Valleclara cum suo termino, et castrum de Monteacuto cum suo termino, et castrum de Pinnana cum suo termino, et castrum de Montbrison cum suo termino, et castrum de ipsis Piles cum termino suo, et castrum de Tailadello cum suo termino, sicut melius eum accaptavimus de Guillelmo de Camarasa, et potestatem ipsius castri et nostram medietatem ipsius dominicature, sicut ipse Guillelmus de Camarasa eam nobis dedit. Et aliam medietatem ipsius dominicature quam tenemus in pignore, cum potestate castri, teneat tamdiu Geralda filia nostra, donec de ipsis expletis habeat recuperatos .DCCC. morabetinos, et postea sit solutum illius pignus. Sed de potestate castri sit ita sicut continetur in carta nostre adquisicionis. Sed totum hunc predictum

honorem ita relinquimus Geraldete nepti nostre atque Geralde filie nostre, sicut superius est scriptum, preter ipsas laxas supra dictas quas pro animabus nostris relinquimus et filiorum nostrorum, et preter nostra debita vera aparencia, quam ante omnia sint persoluta, tali scilicet modo quod omnia expleta et redditibus de Alcarraz et de Monteacuto de Litera et de Rachmato et de Montebrisone et de terminis horum castrorum, integre et sine omni diminucione, singulis annis, donentur in nostris debitis persolvendis et in laxis nostris, tandiu donec omnia sint paccata plenarie. Sed ante omnia mandamus quod ipsa debita primum sint soluta que Stephano de Valads tunc debebimus vel ipse debet pro nobis, et statim sint persoluti .DC. morabetinos quos Populeto debemus, et deinceps omnia alia nostra debita que vera sint. Et postea libere recuperet Geralda neptis nostra castrum de Alcharraz et de Monteacuto de Litera et de Rachmato, sicut iam dictum est, et Geralda filia nostra castrum de Montbrison. Et relinquimus Bernardo de Graniana castrum de sancto Guillelmo sicut eum habemus. Et relinquimus Elicsendi nurui nostre .CLX. morabetinos quos habemus pro pignore in castro de Vite, ad suam voluntatem faciendam. Et relinquimus Raimundo de Odena terciam partem de ipsis pignoribus que nobis misit pater eius. Et illud pignus Arnaldi de Rabinato protinus sit solutum. Et absolvimus Bernardo de Benevivere ipsas vineas quas tenemus ad Montmeneu. Iterum volumus et mandamus quod si Geralda neptis nostra forte obierit sine infante legitimo procreato, vel si habuerit et ad perfectam etatem non pervenerit, omnis predictus honor quem ei relinquimus revertatur Geralde filie nostre vel infantibus suis, preter Avi Zudanel cum suo termino, quod erit tunc milicie Templi. Tali pacto ut ipsi templarii excambient castrum de Ceulma cum suo termino ipsi monasterio de Sanctis Crucibus per ipsum castrum de Zudanel, sin autem ipsum monasterium habeat Avin Zudanel cum suo termino. Similiter, si Geralda filia nostra sine infante legitimo obierit, vel si habuerit tunc et ad perfectam etatem non evenerit, totus ipse suus honor revertatur Geralde nepti nostre, excepto Avin Zudanello, de quo fiat sicut est dictum. Sed si forte ambo obierint sine infantibus qui ad perfectam etatem non perveniant, totus ipse honor qui mihi Geraldo advenit ex parte Guillelmi Dalmacii avi mei revertatur Raimundo et Guillelmo de Cervaria vel suis proximis, et honor qui mihi advenit ex parte patris mei revertatur tunc Bernardo de Graniana nepoti meo, et castrum de Montbrison et de Piles revertantur Raimundo et Guillelmo de Cervaria et suis proximioribus, et castrum similiter de Alcarraz et de Monteacuto de Litera et de Rachmat et de Avinaxa et de Valleclara et castrum de Montealbo et castrum Aolinum. Sed ipse Raimundus de Cervaria et Guillelmus vel sui donent tunc mille morabetinos et vinea quam habent in Fontaneto monasterio Populeti, pro animabus nostris et onmium fidelium defunctorum, et castrum de Tous revertatur tunc Berengario de Clariana nepoti meo, et castrum de Tailadello revertatur Raimundo de Turrerubea. Preterea, mandamus et in hoc testamento ordinamus quod quisquis nostrorum duorum supervivat alteri, hoc totum superius scriptum integre perficiat, et dominus sit et potens in diebus suis ex omnibus, et

omnia supradicta nostra debita et laxas persolvat cum predictis manumissoribus nostris, sicut complere tamen potuerit in vita sua. Sed omnia hec superius dicta relinquimus in potestate Dei et gloriose virginis Marie et omnium sanctorum, et sub tutela et defensione domini nostri regis et domine regine et predictorum nostrorum manumissorum, quod ipsi defendant et tenere et observari faciant hec nostrum testamentum in omnibus, prout superius est scriptum et ordinatum. Et concedimus domui leprosorum Ylerde illum honorem quem Petrus de Talladello ibi dedit, quem ipse pro nobis tenebat. Insuper, ego Guillelmus vicecomes Cardone et Geralda uxor mea et neptis illorum, corporaliter tactis sacrosanctis evangeliiis, iuramus quod hoc totum superius scriptum teneamus et fideliter observemus, et contra non veniemus per nos nec per aliquam personam. Et ego Geralda de Podioviridi similiter, propria manu iuro super .IIIIor. evangelia quod hoc testamentum teneam et observem, et quod aliqua persona pro me contra non eveniat in aliquo. Adhuc ego Geraldus de Iorba et Saurina uxor mea mandamus quod ille due partes de ipsis pignoribus qui tenemus de R. de Odena reddantur in nostris debitis persolvendis vel ubi mandavimus ad obitum nostrum.

Quod est actum Ylerde .XII°. kalendas marcii, anno Domini M^o.C^o.LXXX°.IIII°.

Sig†num Geraldus de Iorba. Sig†num Saurine uxoris eius, nos qui hec propria manu firmavi (sic) et testes firmare rogamus.

Sig†num Guillelmi, vicecomitis Cardone. Sig†num Geralde, uxoris eius. Sig†num Petri de Podioviridi. Sig†num Geralde, uxoris eius. Nos omnes qui hoc laudamus et confirmamus et semper observaturi erimus. Sig†num Raimundi de Cervaria. Sig†num Berengarii de Boxados. Sig†num Berengarii de Villafrancha. Sig†num Guillelmi de Claromonte. Sig†num Raimundi de Timor. Sig†num Bernardi de Castluz. Sig†num Arnalli de Gardia. Sig†num Berengarie de Montepalacio. Sig†num Stephani de Valads. Sig†num Arberti de Alcarraz, qui sunt testes vocati huius testamenti. † Berengarius Terrachonensis archiepiscopus. Sig†num Stephani abbatis Populeti.

Geraldus de Caciola signum † qui hoc scripsit mandato Geraldus et Saurine.

4

1187, juny, Montblanc.

Guerau de Jorba i la seva muller Saurina empenyoren Montblanc i la Riba al rei Alfons per 1.300 morabetins.

A.C.A., Alfons I, perg. núm. 457.

Cit. F. de Bofarull, *Documentos*, p. 427-428.

Notum sit cunctis quod ego Geraldus de Iorba et ego Saurina uxor eius impignoramus vobis domine rex, per mille et .CCC. morabetinos, Monte album cum terminis et pertinenciis suis, et ipsam Ripam, qualicumque modo habemus. Certa res enim est et manifesta quod neptis

nostra Geralda et vir suus Guillelmus de Cardona nolunt nobis adimplere quod promiserunt de facto testamenti nostri quod ipsi, tactis sacrosanctis evangeliiis corporaliter, iuraverunt. In quo continetur quod ad obitum nostrum solvantur debita nostra de proventibus nostri honoris sicut inde provenerint. Et nunc quod neque Populeti monasterio et fratribus, neque creditoribus, volunt assecurare vel consentire predicta Geralda et Guillelmus ut proventus eiusdem honoris et exitus permitant eis in pace post obitum nostrum colligere, idcirco ego Geraldus et Saurina, necessitate tanta compulsi, ad vos domine noster rex, lucerna oculorum nostrorum recurrentes, eo quod neque abbas Populeti timens nimium vult mihi sub asecuramento predictorum predictos exitus et proventus sperare, neque aut(em?) nos in monasterio suo recipere nisi prius debita nostra fuerint persoluta vel persolvendi segura, pro defectu inquam predictorum impignoramus hec vobis pro summa dicte pecunie, ut habeatis et possideatis secure et potenter quoadusque ex integro vos et vestri recuperatam habeatis, non computatis fructibus in sortem.

Facta carta apud Montem album, in mense iunii, anno .M^o.C^o. LXXXVII°.

Sig†num Geraldi de Iorba. Sig†num Saurine uxoris eius. Sig†num domine Geralde. Sig†num Petri de Podio viridi. Sig†num Guillelmi de Conchabela. Sig†num Raimundi de Timor. Sig†num Guillelmi de Timor. Sig†num Otonis de Insula.

Guillelmus de Bassia, regius notarius, sig†num.

Ego Poncius Rotbaldi, precepto Guillelmi de Bassia scripsi hanc cartam et feci hon sig†num.